

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

32E JAARGANG

WOENSDAG 22 OCTOBER 1947

No. 1589

COMMISSIE VAN REDACTIE:*H. W. Lambers; N. J. Polak; J. Tinbergen;**F. de Vries;**J. H. Lubbers (Redacteur-Secretaris).**Assistent-Redacteur: A. de Wit.**Administratie: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon: Redactie 38040, Administratie 38340. Giro 8408.**Alle correspondentie betreffende advertenties te richten
aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141,
Schiedam (Tel. 69300, toestel 6).***INHOUD:**

	Blz.
De artikelen van deze week.....	835
Uit buitenlandse bron	835
De arbeidsprestatie in de Nederlandse steenkolen- mijnen door <i>Dr Ir Ch. Th. Groothoff</i>	836
Provinciale financiën door <i>Prof. Mr C. W. de Vries</i>	838
De woningbehoefte en het woningtekort door <i>Dr Ir H. G. van Beusekom</i>	840
Planning in het Verenigd Koninkrijk door <i>G. Stuvol</i>	841
Ingezonden stuk:	
Regering en luchtvaart door <i>A. F. Bronsing</i> , met naschrift van <i>Prof. Mr F. de Vries</i>	843
Internationale notities:	
Voedsel uit de Verenigde Staten?	847
De werkzaamheden van het Internationale Monetaire Fonds	847
Geld- en kapitaalmarkt	847
Statistieken:	
Bankstaten	848
Stand van 's Rijks Kas	849
Indexcijfers van lonen volgens regelingen in Nederland	849
Inleggingen en terugbetalingen bij de spaarbanken in Neder- land	850
Indexcijfers van groothandelsprijzen	850
Goudproductie	850
De kolonpositie van Nederland	850

DEZER DAGEN

nieuwe aanlopen. „Reculer pour mieux sauter?”

Het sterkst in Frankrijk, waar de „Rassemblement du Peuple Français” een onverwacht groot resultaat bij de gemeenteraadsverkiezingen behaalde. „Gallia est omnis divisa in partes tres”, begint het eerste boek over het Gallische land, dat „de bello gallico” heet. De kenschetsing blijft toepasselijk: Gaullisten, Communisten en een rest. Nader in de geschiedenis rijst de gedachte aan de twee fasen der Franse Revolutie, de Jacobijnse en de burgerlijke en haar afloop. Zal de Gaulle — „very unrealistic”, zoals Stalin hem zag volgens de gedenkschriften, die oud-minister Byrnes thans over de Conferentie van Yalta publiceert — het gevoel voor de werkelijkheid blij-

ken te bezitten? Een merkwaardige kijk op de feiten geeft thans een artikel in de radicale „The New Statesman and Nation” van 11 October jl., dat de „Kominform”, de verkleinde editie der Komintern, als een defensieve Russische beweging ziet: „from the point of view of Russian national interests, Communist co-operation and permeation have obviously been a resounding failure”.

Een reëel resultaat kon wel zijn, dat de regenschaduw voor Amerikaanse dollars, die zich over Frankrijk heen en weer bewoog, thans achter de Franse grens komt. De eerste druppels waren reeds gevallen. De Amerikaanse Regering heeft er in toegestemd, dat \$ 50 miljoen, eerst met andere bestemming, thans voor consumptieve aankopen worden gebruikt. Door een beslissing van de geallieerde commissie voor herstelbetalingen is op het critieke moment aan België en Luxemburg 92.698 kg door Duitsland geroofd goud teruggegeven. Daardit goud, eertijds geroofd uit Frankrijk, waar het in bewaring was gegeven, door de Fransen chevaleresk onmiddellijk na de oorlog aan deze landen was vergoed, komt deze \$ 104 miljoen onmiddellijk aan Frankrijk.

Als het op de groten regent, druipet het op de kleinen. Bij dezelfde beslissing kreeg Nederland 35.890 kg goud terug. Daar Minister Mansholt bij interpellatie over de verlaging der voedselrantsoenen heeft aangetoond, dat hieraan een terugwijken van de reële voorzieningslijn voor het grootste gedeelte der wereld ten grondslag ligt, zal de aanwending in ons land wel niet consumptief zijn. De productiemiddelenvoorziening klemt evenzeer op schaarste aan vreemde valuta.

Wijken om nieuwe posities op te bouwen over de gehele linie. In de algemene vergadering der Verenigde Naties deden de Amerikanen een voorstel tot het instellen van een interimcommissie, naast de algemene vergadering, een lichaam zonder vetorecht. Groot-Brittannië kondigde aan; dat het Palestina zeker zal verlaten, zoals de Engelse troonrede de nationalisatie der staalindustrie laat varen, om directe problemen krachtiger te kunnen aanpakken. Tevoren heeft Groot-Brittannië zich bereid verklaard om ten dele terug te komen van de imperiale preferenties. Een stapje terug uit Ottawa voor een aanloopje naar Washington? Maar daar schijnt men een stapje terug te doen: Clayton, de grote voorstander van het vrijere goederenverkeer, heeft zich als vice-minister van Economische Zaken teruggetrokken. President Truman, die van de door Clayton voorgestelde hulpverlening aan Europa het nodige had afgedaan, teneinde het Congres gemakkelijker over de lijn te krijgen, liet hem onder protest gaan. Wie ontweek; niet Minister Marshall, die in een redé voor arbeidersafgevaardigden zijn gedachtegang opnieuw naar voren bracht: Europa zelf moet de productie leren opvoeren; zonder dat geen „Marshall-plan” doch slechts druppels op een gloeiende plaat.

Eenmaal in deze week had een atfocht triomphantelijk plaats. ~~Siam~~ verliet het Britse Gemenebest om een geschiedenis als vrije staat te beginnen. Elders in het Verre Oosten bleef de toestand in wezen onveranderd.

VAN GELDER ZONEN N.V.

GEVESTIGD TE AMSTERDAM

UITGIFTE van

f 4.635.000.— gewone aandelen
aan toonder of op naam,
in stukken van f 1000.— nominaal,
voor $\frac{1}{4}$ gedeelte delende in de resultaten van het
boekjaar 1947 en ten volle delende in de
resultaten van de volgende boekjaren.

Ondergetekenden berichten dat zij de inschrijving op
bovengenoemde aandelen, uitsluitend voor houders van
gewone en preferente aandelen, openstellen op

VRIJDAG, 31 OCTOBER 1947,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,
bij haar kantoren te AMSTERDAM, ROTTERDAM
en 's-GRAVENHAGE

tot de koers van 120 pCt.

op de voorwaarden van het prospectus d.d. 21 Oct. 1947.
Prospectussen en inschrijvingsformulieren zijn bij de
kantoren van inschrijving verkrijgbaar.

De Twentsche Bank N.V.
Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.

Amsterdam, 21 October 1947.

N. V. HOUTHANDEL
voorheen P. M. en J. JONGENEEL
gevestigd te Utrecht.

UITGIFTE van
300 aandelen aan toonder (desgewenst op naam),
elk groot f 1000.— nominaal,
ten volle delende in de resultaten van
het boekjaar 1947 en volgende jaren.

Ondergetekende bericht, dat zij de inschrijving op
bovengenoemde aandelen, uitsluitend voor houders
van gewone aandelen, openstelt op

MAANDAG, 27 OCTOBER 1947,
van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,
bij haar kantoren te AMSTERDAM, ROTTERDAM,
's-GRAVENHAGE en UTRECHT

tot de koers van 130 pCt.,
op de voorwaarden van het prospectus d.d.
17 October 1947.

Prospectussen en inschrijvingsformulieren zijn bij
de kantoren van inschrijving verkrijgbaar.

DE TWENTSCHE BANK N.V.
Amsterdam, 17 October 1947.

Announces, waarvan de tekst 's Maandags in ons bezit is,
kunnen, plaatsruimte voorbehouden, in het nummer van
dezelfde week worden opgenomen.

ROTTERDAMSCH
BANKVEREENIGING

225 VESTIGINGEN
IN NEDERLAND

VOLLEDIG

BEHEER

VAN

VERMOGENS

Naaml. Venn.
**Hollandsche
Belegging- en
Beheer-Mij.**

Anno 1930
Herengracht 320 - Amsterdam

Beheer en Adviesgeving

voor

**PENSIOENFONDSEN,
STICHTINGEN,
ONDERNEMINGEN
EN PARTICULIEREN**

Commissarissen:

Prof. Ir. I. P. de Vooy;
Drs. J. H. Gispens;
Mr. J. E. Scholtens.

Directie:

Gerlof Verwey;
Dr. F. Ph. Groeneveld;
A. C. Leeuwenburgh.

Behandeling van alle
bankzaken

* * *

Bezorging van alle
assurantiën.

R. MEES & ZOONEN

BANKIERS EN ASSURANTIE-MAKELAARS
AMSTERDAM - ROTTERDAM - 'S-GRAVENHAGE
DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN

N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIE

Boekelo · Hengelo

ZOUTZIEDERIJ
Fabriek van:
zoutzuur, (alle kwaliteiten)
vloeibaar chloor
chloorbleekloog
natronloog, caustic soda.

gispen

meubelen en gisolampen

culemborg
amsterdam
rotterdam

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK.

Dr Ir Ch. Th. Groothoff, *De arbeidsprestatie in de Nederlandse steenkolenmijnen.*

Wie de cijfers van de tegenwoordige productie van een prestatie in ons mijnbedrijf vergelijkt met vooroorlogse gegevens en met de resultaten in het buitenland, moet met enkele belangrijke factoren rekening houden:

1. De invoering van de „scientific management“-gedachte vond in onze mijnindustrie reeds in 1921 plaats; na de oorlog bood voor ons — in tegenstelling tot elders — de langs deze weg te bereiken prestatieverhoging geen mogelijkheden meer.

2. Het aantal geschoolde mijnwerkers is gedaald van 40 pCt in 1938 tot minder dan 30 pCt.

3. Bereiking van het oude niveau wordt bemoeilijkt door de bewuste verlaging van tempo tijdens de bezetting.

Voorts zijn voor Nederland speciaal van betekenis: de werkweek van 46 uren (elders nog steeds 48), de gevolgen van materiaalroofstallen door de Duitsers en de nog niet herstelde fysieke toestand der arbeiders.

Prof. Mr C. W. de Vries, *Provinciale financiën.*

Uit het „Rapport betreffende de herziening der provinciale financiën“, uitgebracht door de Commissie voor het herstel van de financiële zelfstandigheid van gemeenten en provinciën, blijkt de noodtoestand, waarin de provinciën zijn geraakt. De belastingcapaciteit wordt thans — in tegenstelling met de jaren vóór 1943 — geheel verbruikt; vorige saldi en reserves zijn uitgeput. Daar-teenover staan de hogere kosten voor personeelsuitgaven, wegenonderhoud en subsidies.

De Commissie doet geen voorstel in de richting van uitbreiding van het provinciale belastinggebied; de voorkeur wordt gegeven aan versterking van het provinciaal verdelingsfonds. Een overzicht van de provinciale begrotingen over 1947 toont aan, hoe slecht de provinciën er financieel voor staan. De Commissie heeft zich echter niet tot een rekensom beperkt; zij heeft ook aandacht geschonken aan de taak van de provinciën

Dr Ir H. G. van Beusekom, *De woningbehoefte en het woningtekort.*

In de jaren 1930—1938 nam de bevolking van ons land toe met 10 pCt, in de jaren 1938—1947 met 8 pCt; voor het aantal gezinnen zijn de cijfers resp. 14,3 pCt en 13,7 pCt. Is het mogelijk om met behulp van deze cijfers de woningbehoefte te bepalen?

Schr. geeft een berekening, welke voor 1947 een tekort uitwijst van 275.000 woningen. Dit cijfer moet als een maximum worden beschouwd, dat wellicht pas in een volgende generatie geheel zal worden ingehaald. Voorlopig geeft het feit, dat — bij jaarlijkse toeneming der woningbehoefte ad 35.000 en een noodzakelijke vervanging ad 10.000 — een aanbouw van 60.000 woningen per jaar nog 15 jaren vereist om een tekort van 225.000 woningen in te halen, al werk genoeg.

G. Stuvel, *Planning in het Verenigd Koninkrijk.*

De recente economische ontwikkeling in het Verenigd Koninkrijk wekt de indruk, dat de centraal economische planning daar te lande nog geen grote vorderingen heeft gemaakt. Schr. poneert echter de stelling, dat Engeland binnen korte tijd waarschijnlijk over een voortreffelijk planningapparaat zal beschikken. Zo wettigt de praktische instelling van de Engelsen het vermoeden, dat de taak der centraal economische planning thans met kracht ter hand zal worden genomen. In dit verband is het o.a. van belang, dat Atlee de vorming van een ministeriële commissie voor de economische planning heeft aangekondigd; dit betekent een voorsprong op Nederland. Tenslotte vertoont het Verenigd Koninkrijk ook wat mentaliteit betreft een voorsprong op ons land.

UIT BUITENLANDSE BRON.

HET VOEDSELPROBLEEM IN DUITSLAND.

Van de „Food and Agriculture Division“ van het hoofdkwartier der „Control Commission for Germany (British Element)“ te Berlijn ontving de redactie d.d. 6 September jl. het volgende schrijven (toestemming tot publicatie werd in een schrijven d.d. 3 dezer verkregen):

„Dear Sir,

1. A statement which appeared in the „Economisch-Statistische Berichten“ on the 4th June, 1947, taken from information contained in the „Neue Zürcher Zeitung“ of the 29th May this year, has been brought to our attention.

2. The statement concerned is as follows:

„The food problem in Germany is a problem of the first order. A considerable part of the German production is used to the benefit of the Occupying Powers. The following figures (taken from the „Neue Zürcher Zeitung“ of the 29th May this year) illustrate this fact:

	for the		for the	
	Occupying Power		Germans	
	tons	%	tons	%
Meat	5,507	70	3,939	30
Butter	712	12.5	4,054	71
Cheese	59	13	765	87
Vegetables (fruit) ..	7,971	55	6,525	45”

3. The article does not, of course, state which Occupying Powers are obtaining German food, but in view of that fact that the British Forces of Occupation are forbidden to obtain German food, and all their food is specially imported for them, with the exception of very small quantities of fresh milk, eggs, poultry and fresh fruit in season for British hospitals in the Zone, we think the statement is a little misleading. Since March 500 kilos of poultry is the only indigenous food which has been procured by British hospitals through official British Supply channels which is the only way hospitals may obtain German food. Considerable efforts are being made by this HQ. to counter the often malicious rumours put out by certain Germans that German food is being obtained by the British Forces of Occupation or exported to England, and such articles as that which appeared in your paper, even though only a limited number of copies reach Germans, is likely to increase the untrue rumours, and gives a very wrong impression to readers outside Germany.

4. As you are no doubt aware, vast quantities of food are imported, mainly at the expense of the British and American taxpayers, to the combined UK/US Zones of Germany for the German people. Great Britain in fact has already spent 11% of her dollar loan from the U.S. on food imports to Germany, and since the German collapse over 6 million tons of food has been imported to the Combined UK/US Zone.

5. It would be appreciated if you could see your way to correct the impression given in the article quoted above, which by mentioning none of the Occupying Powers by name gives the impression that all of them to a certain extent live off Germany. It is repeated that as far as the U.S. and the British are concerned this is completely untrue”.

w.g. (onleesbaar)
for Chief
Food & Agriculture Division.

DE ARBEIDSPRESTATIE IN DE NEDERLANDSE STEENKOLENMIJNEN.

Enige belangrijke factoren bij het vergelijken van cijfers.

De statistische gegevens, die van tijd tot tijd over de mijnindustrie worden gepubliceerd, geven hier en daar aanleiding tot critiek op de resultaten in onze mijnindustrie verkregen. De critiek richt zich dan in de eerste plaats tot de mijnwerkers, die niet voldoende zouden presteren, en vervolgens tot de bedrijfsleiding, die blijkbaar niet in staat zou zijn de mijnwerkers tot voldoende prestatie aan te sporen. De critiek is gebaseerd op cijfers, die de tegenwoordige productie en prestatie vergelijken met die van de jaren 1935/38 of met die van 1938 alleen; en de vergelijking omvat de gegevens uit die jaren zowel uit het binnenland als uit het buitenland.

Wie uit deze weinige cijfers echter conclusies wil trekken over de met productie of prestatie verband houdende arbeidslust der mijnwerkers of de bekwaamheid der bedrijfsleiding, doet goed zich op de hoogte te stellen van de omstandigheden zoals deze in de mijnstreek vóór, tijdens en na de oorlog hebben bestaan, omstandigheden, die de achtergrond vormen voor deze cijfers en zonder welke een juiste interpretatie ervan wel onmogelijk mag worden geacht.

Er zijn mijnwerkers, die nog onvoldoende presteren.

Het kan zeker niet de bedoeling zijn, het optreden van die mijnwerkers te vergoelijken, die nog steeds niet hun plicht beseffen tot het leveren van een redelijke prestatie. De zulken weten heel goed, dat, wanneer ik zeg, dat ik over de huidige prestatie der mijnwerkers in het algemeen „niet ontevreden” ben, ik zeer wel overtuigd ben, dat met een verbeterde werklust aan hun kant de prestatie van dit ogenblik niet onaanzienlijk zou kunnen stijgen.

Maar critiek moet billijk zijn.

Er staat echter tegenover, dat critiek op de mijnwerkers alleen dan een goede, stimulerende uitwerking kan hebben, wanneer zij billijk is en gegrond. Is zij dit niet, dan groeit bij de becristiseerden eerder verbittering dan rouwmoedigheid en het resultaat is meestal averechts: een verminderde arbeidsprestatie.

En omdat dit in een voor het landsbelang zo vitaal bedrijf als de mijnindustrie fataal zou zijn, mogen de volgende overwegingen op internationaal, nationaal en lokaal terrein de algemene aandacht hebben, die op dit ogenblik sterk uitgaat naar hetgeen in de Nederlandse mijnindustrie gebeurt.

Arbeidsproductiviteit op behoorlijk peil.

Zo kan naar waarheid gezegd worden, dat de arbeidsproductiviteit van de Nederlandse mijnwerker over het algemeen weer op een behoorlijk peil is en zeker de toets der vergelijking, met welke buitenlandse arbeider dan ook, ten volle kan doorstaan. De resultaten van deze behoorlijke arbeidsproductiviteit zijn echter afhankelijk niet alleen van technische en organisatorische, maar — in de mijnindustrie — ook van natuurlijke factoren. En op deze factoren heeft de werklust van de mijnwerker voor het grootste gedeelte geen invloed. Overigens, vermindering der werklust is geen typisch Nederlands of mijnstreek-probleem. Het is een internationaal verschijnsel en als zodanig spreekt het bij ons zeker niet sterker dan in andere bevrijde landen.

Dat daarentegen in Engeland de ondergrondse prestatie per man/dienst in de na-oorlogse tijd veel minder is gedaald dan in de bevrijde landen, is een begrijpelijk psychologisch verschijnsel. In de oorlog is in Engeland door de mijnwerkers normaal gewerkt. Men heeft de productie opgevoerd door het aantal arbeiders te vergroten. Na de vrede is het aantal arbeiders gedaald en dus ook de productie. Niettemin, door de factoren, vermeld in een pu-

blicatie van de heer Hide¹⁾ is toch een zekere daling van de prestatie opgetreden.

Werkelijke of voorgewende angst.

In de bevrijde landen daarentegen was de bevrijding een psychologische schok, die zich o.a. manifesteerde in een al of niet voorgewende angst om hard te werken, omdat men bang was, dat het oude zgn. uitbuitingssysteem weer zou terugkeren. Naast oorzaken van materiële aard, die onmiddellijk na de bevrijding een rol speelden, is door deze psychologische factoren de grote daling in de productie, die toentertijd plaats vond, te verklaren. Deze psychologische factoren (angst en wantrouwen van het personeel ten opzichte van de leiding) blijven hun invloed doen gelden en kunnen slechts langzaam en geleidelijk worden weggenomen.

De vermindering van de werklust wordt van bepaalde zijde zelfs gestimuleerd met het — propagandistisch gezien — sterke betoog, dat, zolang de productie onvoldoende blijft en het aantal beschikbare arbeidskrachten te laag, de invloed van de arbeiders op de gang van zaken groot is. Niet zodra echter is de productie voldoende en het aantal beschikbare arbeiders hoog genoeg of te groot, of die invloed daalt — althans volgens deze elementen — tot nul. Langzaam werken, het weren van vreemde werkrachten en het wegwerken van deze werkrachten, zo zij toch worden aangevoerd, vormen een strijdmethode, waarvan wij in de practijk de invloed kunnen bemerken.

Een meerderheid, die nog groeiende is.

Maar even zeker is, dat wij een meerderheid van goedwillende arbeiders en beambten op onze hand hebben gekregen. Deze zien zeer goed in, dat slechts een verhoogde arbeidsproductiviteit ons land kan redden, en de balans slaat steeds verder in de goede richting door. De cijfers der afgelopen twee jaren met hun langzaam maar gestadig stijgende productielijn bewijzen dit. Enige cijfers, verstrekt door de European Coal Organisation (E.C.O.) over een der afgelopen weken (31 Aug.—6 Sept. 1947) luiden, vergeleken bij 1938, als volgt:

Frankrijk, aantal arbeiders boven- en ondergronds 138 pCt, productie 82 pCt;

België, aantal arbeiders boven- en ondergronds 108 pCt, productie 77 pCt;

Nederland, aantal arbeiders boven- en ondergronds 105 pCt, productie 78 pCt.

„Scientific Management” en zijn gevolgen.

Het element, dat het sterkst spreekt bij het verschil in omstandigheden tussen de Nederlandse en de buitenlandse mijnindustrie, is het feit, dat de invoering van de „Scientific Management” in onze mijnindustrie reeds in 1921 plaatsvond. In voordrachten, door mij onlangs gehouden voor de „Association des Ingénieurs sortis de l'école de Liège” en voor het Koninklijk Instituut van Ingenieurs, heb ik dit uitvoerig belicht.

De geologische omstandigheden (de dikte der lagen, de gestoorde ligging en de kolenrijkdom) zijn in Zuid-Limburg veel ongunstiger dan in de meeste buitenlandse kolendistricten. Wilden wij onder deze ongunstige natuurlijke omstandigheden de concurrentie met het buitenland het hoofd kunnen bieden, dan waren wij gedwongen het beter te doen dan het buitenland. Deze noodzaak heeft ons er toe gebracht de „Scientific Management”-gedachte in onze mijnen in practijk te brengen en hierdoor hebben wij voor de oorlog goede resultaten bereikt, die ons aan de top brachten van de Europese kolenproducerende landen. Zij heeft er voor gezorgd, dat wij de crisisperiode 1929/1935 goed hebben doorstaan. Behalve in Duitsland,

¹⁾ S. W. Hide: „The problem of incentive in industry”.

De heer Hide is bedrijfsleider van de machinefabriek van Fraser & Chalmers te Erith (Kent). De Voorlichtingsdienst van de Nederlandse Steenkolenmijnen verzorgde van deze publicatie een vertaling onder de titel: „Het vraagstuk van de werklust”.

is elders voor de oorlog hieraan weinig gedaan. Het resultaat was, dat de prestatie in de Nederlandse mijnindustrie per man en per dienst 100 tot 150 pCt hoger lag dan elders, zonder dat de arbeider harder behoeft te werken. Het gevolg was echter ook, dat de mogelijkheden om deze prestatie te verhogen voor ons vrijwel waren uitgeput.

Na de oorlog heeft men in het buitenland het vrijwel braakliggend terrein der „Scientific Management” in cultuur kunnen brengen; voor ons echter bôod de prestatieverhoging, die men langs deze weg bereikt, geen mogelijkheden meer; wij waren, wat de prestatieverbetering betreft, vrijwel uitsluitend aangewezen op de goede wil van onze arbeiders. Vandaar ook, dat onze maatregelen tot prestatieverbetering voor een zeer groot deel van psychologische aard moesten zijn.

Deze zo zeer verschillende bedrijfssituatie maakt de vergelijking in procenten uitgedrukt tussen Nederland en het buitenland in de periode vóór en na de oorlog voor Nederland zeker onjuist, wanneer het de prestatie per man per dienst betreft. Wie vóór de oorlog uitstekende resultaten bereikte, heeft het veel moeilijker om deze hoogte weer te bereiken dan degene, die voorheen slechts matige of zelfs slechte resultaten kon boeken. De laatste kan, met toepassing van de methoden, die „Scientific Management” biedt, veel gemakkelijker zijn oude — in onze ogen onvoldoende — prestatie, opnieuw bereiken.

Minder geschoolde mijnwerkers dan vroeger.

Een tweede factor van grote betekenis is het feit, dat het aantal geschoolde mijnwerkers is gedaald van ruim 40 pCt in 1938 tot minder dan 30 pCt. Dat betekent niet alleen een daling van geschooldheid — wat bij het ontginnen van de kolen een grote invloed heeft op de prestatie — maar ook van werklust. Want het is zeer opvallend, dat het aantal goedwillende mijnwerkers onder de oudere categorie van boven 35 jaar veel hoger is dan onder de jongeren. Als nevenfactoren hierbij mogen gelden, dat er betrekkelijk veel van de nieuw geworven krachten weer na korte tijd weggaan; dat het aantal verlofdagen per man na de oorlog is verhoogd met 4 à 6 dagen, wat naast de stijging van het ziektepercentage van 4 tot 7 pCt vooral oorzaak is, dat het totaal-percentage verzuimen steeg van gemiddeld 8,5 pCt tot ruim 15 pCt. Dit alles heeft tot gevolg, dat de bezetting der werkpunten veel sterker wisselt dan vóór de oorlog en dat vaste, ingewerkte ploegen veel moeilijker te formeren zijn dan vroeger. De mogelijkheid van team-spirit en team-work — zo onmisbaar juist in het ondergrondse bedrijf —, die voor de oorlog bestond, is thans vrijwel illusoir geworden.

Gevolgen van de bezettingstijd.

Een derde voorname factor, die bij de vergelijking van statistische gegevens van nu en van vóór de oorlog moet gelden, is de houding van bedrijfsleiding en arbeiders in de bezettingstijd. De arbeiders hebben indertijd geleerd, dat luieren een landsbelang was. En al zullen zij wel inzien, dat dit axioma op dit ogenblik geen opgang meer doet, toch is het heel moeilijk een tempo, dat met opzet omlaag is gebracht, weer op het oude niveau te brengen. Vooral wanneer deze „slow down”-methode van zekere zijde nog wordt gepropageerd. De maatregelen, die de bedrijfsleiding van enkele mijnen heeft genomen om de productie in de bezettingstijd laag te houden, heeft op die mijnen een dergelijke achterstand in de ontsluitings- en voorbereidingswerken, tot gevolg gehad, dat deze nog steeds zijn invloed doet gelden, op de tegenwoordige resultaten. De sabotagegedachte, die bij alle bedrijfsleidingen heeft voorgezeten gedurende de bezettingstijd, heeft hen er toe gebracht om de ontsluitingen en voorbereidingen van nieuwe werkpunten te richten op de minder goede en slechte lagen van hun bedrijf, om zodoende het exploitatierendement van hun mijnen zoveel mogelijk te verlagen. Daar echter niet bekend was, hoe-

lang de bezetting zou duren, hebben verschillende bedrijfsleidingen hun exploitatieplan zodanig gericht op de ontginning van minder goede lagen, dat dit plan thans nog de exploitatie van die mijnen in meerdere of mindere mate beheerst. Het veranderen van een dergelijk opgezet en in uitvoering zijnd exploitatieplan vordert in de mijnbouw veel tijd, omdat daarvoor nieuwe steengangen, galerijen, enz., moeten worden gedreven. Al deze gevolgen der sabotagemaatregelen hebben een aanmerkelijke verlagende invloed op onze prestatiecijfers.

Ten slotte in het kort nog enige oorzaken, die invloed hebben gehad op het rendement van onze mijnen, welke invloeden niet of in veel geringere mate voelbaar zijn geweest in de mijnen in het buitenland.

Terugkeer korte Zaterdagse dienst.

Door de wederinvoering van de 6-urige Zaterdag onmiddellijk na de bevrijding is de werkweek in de Nederlandse mijnen gebracht op 46 uren, terwijl in de buitenlandse mijnindustrie nog steeds per dag 8 uur wordt gewerkt. Hierdoor zijn de prestatiecijfers per gemiddelde man/dienst in de Nederlandse mijnen automatisch 5 pCt lager dan in de buitenlandse mijnbedrijven. Dit heeft geen invloed op vergelijkingen, die getrokken worden met cijfers van de Nederlandse mijnindustrie in 1938, doch moet wel in aanmerking worden genomen bij het vergelijken van onze cijfers met die van het buitenland.

Georganiseerde diefstal van materiaal.

Doordat de Duitsers snel uit Frankrijk en België zijn verdreven, hebben zij daar het materiaal uit de magazijnen der mijnen niet kunnen stelen. Bij ons hebben zij daartoe ruimschoots de tijd gehad, terwijl de afstand tot de Duitse grens gering was. Een voortdurende schaarste aan materiaal is daarvan het gevolg geweest. Daaraan is ook nu nog geen einde gekomen. Wij hebben onszelf geholpen en beholpen; wat zulks geëist heeft van de energie en de tijd van onze ingenieurs en hun medewerkers, kan een buitenstaander niet gemakkelijk bevroeden. En dit ging ten koste van de tijd, die zij vroeger aan het bedrijf zelf konden besteden. Het behelpen, wat wij in sommige opzichten nog steeds moeten doen, heeft een abnormale hoogte van het aantal bedrijfsstoringen tengevolge, al mag gelukkig geconstateerd worden, dat dit afnemende is.

Zwaarder voedsel gevraagd.

De fysieke toestand van onze arbeiders is nog niet zó hersteld, dat hij als gelijk aan de vooroorlogse kan worden beschouwd. De reeds genoemde stijging van het percentage zieken van 4,0 pCt in 1938 tot 7,0 pCt op dit ogenblik wijst hierop.

Van de zijde der vakbonden wordt nog steeds aangedrongen op wijziging van het voor de mijnwerkers aangewezen voedsel (spek en eieren), waarbij het aantal verstrekte calorieën niet behoef te stijgen.

Een onjuiste vergelijking.

Bij de vergelijking met de cijfers uit het buitenland wordt dikwijls uitgegaan van het gemiddelde van de jaren 1935/38. Deze gemiddelden zijn echter voor Nederland kunstmatig te hoog, omdat wij in de jaren 1935/38 per week slechts 5 dagen van 8 uren hebben gewerkt en de Zaterdag van 6 uur hebben stilgelegd. De dag van het slechtste rendement is dus elke week uitgevallen (dit rendement is ± 30 pCt lager dan op een 8-urige werkdag), zodat het jaargemiddelde aanzienlijk hoger kwam te liggen dan indien er $5 \times 8 + 1 \times 6$ uur per week zou zijn gewerkt, zoals thans weer gebeurt. Men vergelijkt dus het rendementcijfer van thans met een kunstmatig te hoog cijfer als gemiddelde van de jaren 1935/38. De prestatie per ondergrondse dienst bedroeg in 1938 2.369 kg, over 1935/38 2.546 kg, zijnde een verschil van 7 pCt.

Wat verstaat men onder de bezetting van een mijn.

Het totaaleffect van onze mijnen, d.i. de productie gedeeld door de totale bezetting (onder- en bovengronders), is niet vergelijkbaar met die van andere landen. Dat komt omdat aan onze mijnen gekoppeld zijn constructiewerkplaatsen, cokesfabrieken en chemische bedrijven, terwijl de mijnen tevens een bij het bedrijf gerekende opleidingsschool voor mijnwerkers hebben, geen eigen spoorwegdienst en een eigen havenbedrijf. In het buitenland rekent men tot de bezetting van een mijn de ondergrondse bezetting + de bovengrondse bezetting, die in direct verband met het ondergrondse bedrijf werkzaam is. Het is aan de Nederlandse vertegenwoordigers in de E. C. O. met zeer veel moeite gelukt om het Bureau Statistiek van de E.C.O. te overtuigen, dat dit niet juist is. Thans is overeengekomen om de gegevens van ons land zodanig te wijzigen, dat zij vergelijkbaar zijn met die der andere landen. Dat voor een meer juiste vergelijking deze wijziging noodzakelijk is, blijkt wel uit de volgende cijfers:

	Totaaleffect volgens de tot dusver gevolgde (voor vergelijking onjuiste) methode	Totaaleffect vergelijkbaar met andere landen
Juni 1947	994 kg	1.259 kg
Juli „	993 „	1.304 „
Aug. „	1.014 „	1.318 „

Zoals uit het bovenstaande blijkt, moet bij de beoordeling van de prestatie van de Nederlandse mijnwerkers met diverse factoren rekening worden gehouden. De cijfers, die van tijd tot tijd worden gepubliceerd, geven zonder meer geen juist beeld van de werkelijke toestand in de Nederlandse mijnindustrie.

De prestatie per ondergrondse 8-urige dienst bedroeg in Mei 1947 (volgens publicatie van de E.C.O. op 24 September 1947):

Polen	1.682 kg
Engeland	1.440 „
Britse zône (Ruhr en Aken)	1.160 „
Franse zône (Saar)	1.130 „
Frankrijk	968 „
België	862 „

Nederland

1.691 „
Ch. Th. GROOTHOFF.

PROVINCIALE FINANCIËN.

Onder dagtekening van 1 Augustus 1947 is nu ook het „Rapport betreffende de herziening der provinciale financiën”, uitgebracht door de Commissie voor het herstel van de financiële zelfstandigheid van de gemeenten en de provinciën, verschenen. In de literatuur is aan dit rapport nog generlei aandacht geschonken. Het rapport is slechts bij de Landsdrukkerij verkrijgbaar. Enkele punten mogen hier worden vermeld.

Uit dit rapport der Staatscommissie blijkt de noodtoestand, waarin de provinciën zijn geraakt. De belastingcapaciteit der provinciën wordt thans — in tegenstelling met de jaren vóór 1943 — geheel verbruikt. Erger: vorige saldi en reserves zijn uitgeput. Hiertegenover staan de olopende kosten voor personeelsuitgaven, voor wegenonderhoud en voor subsidies. De staat bovenaan op de volgende kolom toont het accres in het bijzonder aan.

De herziening van het provinciaal belastingsysteem in 1943 bracht geen uitkomst; integendeel, zij bracht verlies. Nu voor het eerst deed een rijksuitkering, gelijk aan de opbrengst van 10 procenten op de Grond- en Personele belasting (f 4,7 miljoen) haar intrde¹). Een

Omschrijving onderdeel	Netto-kosten volgens	
	rekening 1939 × f 1.000	begroting 1947 × f 1.000
I. Algemeen bestuur	2.277	4.705
II. Privaatrechtelijk bezit zonder publieke functie	+ 16	+ 138
III. Openbare orde, zedelijkheid, volksgezondheid (incl. planologische diensten) en veiligheid	253	535
IV. Waterstaat, verkeer en vervoer:		
A. Kosten van algemene aard	1.352	2.718
B. Landwegen en bruggen, etc.	3.633	7.508
C. Waterwegen, afwateringswerken, havens, bootdiensten, e.d.	2.165	3.790
D. Overige kosten	552	455
V. Economische aangelegenheden (Land-, tuin- en bosbouw, veeteelt, energievoorziening, etc.)	552	652
VI. Arbeid, maatschappelijke steun en voorzorg (w.o. krankzinnigenzorg)	5.974	7.107
VII. Volksontwikkeling en opvoeding	1.137	1.579
VIII. Diversen (o.a. onvoorzien)	312	1.317
Totaal	18.191	30.228

verlies voor de gezamenlijke provinciën aan inkomsten tot een bedrag van f 9 miljoen, gesteld naast het olopende bedrag aan uitgaven, noodzaakte tot het opnemen van alle saldi, tot het aanspreken van de reserves en tot het geheel verbruiken van de belastingcapaciteit.

De nood der provinciën over 1948 en volgende jaren is acuut. Geholpen moet worden: nu. Technisch-financieel is de wetgever reeds over tijd. Noch de provinciën, noch de gemeenten weten thans waar zij aan toe zijn. De tijdsberekening der staatscommissie was reeds krap. Zij had verwacht, dat de wetten, regelende het financieel herstel van provinciën en gemeenten, zouden zijn ingediend tegelijkertijd met de rijksbegroting. Maar de parlementaire tijdrekenkunde komt niet uit. De wetsontwerpen lopen achter de begroting aan.

Eén ding staat wel vast. Uitbreiding van het eigen belastinggebied der provinciën staat niet voor de deur. De financiële toestand van het gehele land eist, dat het ontstaan van enige ongebruikte belastingcapaciteit moet worden voorkomen. De befaamde „belastingvluchtheuvels” moeten worden vermeden.

De Commissie geeft als haar mening te kennen „dat een eigen provinciale inkomstenbelasting, bijv. geheven in de vorm van opcenten op de bestaande Rijksheffing, afgezien van de technische onuitvoerbaarheid op dit ogenblik, slechts mogelijk zou zijn, indien het Rijk zou willen overgaan tot verlaging van het tarief. Heffing van opcenten boven de bestaande tarieven schijnt haar uit belastingoogpunt niet wel mogelijk. Ten aanzien van de vermogensbelasting geldt hetzelfde.

De Commissie heeft gemeend geen voorstel van deze strekking te kunnen doen. Hierbij geldt, wat de provinciën betreft, mede de overweging, dat berekeningen hebben geleerd, dat de inkomsten, verkregen uit de heffing van eigen provinciale opcenten op de inkomsten- en de vermogensbelasting thans niet in de eerste plaats aan die provinciën ten goede zouden komen, welke daaraan het meest behoefte hebben”.

Persoonlijk ben ik van mening, dat dezelfde redenering ook een uitbreiding van het eigen belastinggebied der gemeenten verhindert. In het rapport der Commissie ten aanzien der gemeenten wordt een voorstel in dezen zin niet gedaan. Enkele gepubliceerde besprekingen van het gemeente-rapport hebben de indruk gevestigd alsof de

¹) Onder de wet van 1905 werd een som van f 600.000 voor de provincie op de rijksbegroting uitgetrokken voor bepaalde doeleinden.

meerderheid der Commissie daarvoor gunstig gestemd was. Ten onrechte. Het rapport der commissie vermeldt op dit punt slechts individuele meningen. Wanneer een groot gezelschap aanwezig is, spreekt het wel van zelf, dat daaronder ook o.a. de mening wordt verdedigd, dat het eigen gemeentelijk belastinggebied nog voor uitbreiding vatbaar is, te meer, wanneer de voorzitter der commissie in het openbaar, zulks gedurende de beraadslagingen der Commissie, verdedigt, dat het eigen belastinggebied der gemeenten zo groot mogelijk moet zijn.

Maar de Commissie heeft op dit punt nog niets in adviesvorm beslist.

In de plaats van enige uitbreiding van het provinciaal belastinggebied, wordt de voorkeur gegeven aan een versterking van het provinciaal verdelingsfonds. Niet minder dan voor de gemeenten moet ook voor de provincies een zekere nivellering tot stand worden gebracht. Dit is mogelijk door een beheersing van de verdeling van het fonds.

De bedoeling is, begrotingstekorten in de naaste toekomst te voorkomen en overigens zo veel inkomsten aan de provinciën toe te schuiven, dat de provinciën hun normale taak zullen kunnen blijven vervullen en dat met name geen noodzakelijke uitgaven zullen moeten worden overgenomen door het Rijk of door de gemeenten.

Hoe is de financiële positie der provinciën nu, over 1947. Onderstaande staat geeft (in 1.000-tallen guldens) een inzicht in de financiën der provinciën blijkens de provinciale begrotingen voor 1947.

missie weet, dat tal van voorzieningen van „bovenge-meentelijk” karakter de aandacht der provinciën trekken. In het bijzonder ten opzichte van het platteland, waar de gemeenten van nature minder geoutilleerd zijn voor het treffen van voorzieningen van grotere omvang, zijn voor de provinciën ongetwijfeld nog belangrijke taken weggelegd. Het is dus een eerste vereiste, dat het provinciaal belastinggebied, met inbegrip van het bedrag der Rijksuitkering van zodanige omvang is, dat een zekere aanwezig is. Dat deze speling anderzijds in de huidige zeer moeilijke financiële omstandigheden helaas vrij gering moest blijven, zal geen nadere uiteenzetting behoeven.

Van de activiteit der provinciën verwacht de Commissie voordeel naar twee zijden. Zij schrijft: „Trekt een provincie zich, noodgedwongen, op een bepaald terrein van Overheidszorg terug, dan zou dit voor het Rijk kunnen leiden tot nieuwe Rijksuitgaven voor die doeleinden, welke niet onverzorgd mogen blijven en zich voor gemeentelijke verzorging minder goed lenen. Zou het gevolg van deze centralisatie niet kunnen zijn, dat werken, door een ter plaatse minder nauwlettend toeziende administratieve instantie, op meer kostbare voet worden uitgevoerd, dan wanneer de provincie zich daarmede belastte? Het voordeel, dat de Commissie naar de andere zijde ziet, verdient evenzeer de aandacht. Reeds lang groeien voorheen tot de gemeentelijke sfeer beperkte belangen uit tot belangen van de streek of van een provincie. Er is een wezenlijk belang mede gediend, als de provinciale overheid daartegenover niet immer, door chro-

Provincie	Opcnten Grondbelasting		Opcnten Personele belasting		Geraamde rijksuitkering	Ongebruikte belastingcapaciteit	Totaal beschikbare capaciteit	Behoefte aan dekkingsmiddelen	Beschikbaar over saldi of reserves	Tekort der begroting
	Aantal	Opbrengst	Aantal	Opbrengst						
Groningen	60	808	50	460	400	—	1.668	1.668	—	—
Friesland	60	876	42/50	355	400	57	1.688	1.755	124	—
Drenthe	60	225	50	150	400	—	775	897	122	—
Overijssel	60	822	50	464	400	—	1.686	1.829	143	—
Gelderland	40	911	50	869	400	455	2.635	2.180	—	—
Utrecht	45	774	50	695	400	258	2.127	2.154	285	—
N.-Holland	50	3.243	50	1.950	433	649	6.275	6.410	784	—
Z.-Holland	60	4.381	50	2.393	400	—	7.174	7.755	581	—
Zeeland	60	490	50	260	400	—	1.150	1.620	—	47
N.-Brabant	55	1.138	50	848	400	103	2.489	2.441	55	—
Limburg	60	582	50	400	400	—	1.382	1.519	137	—
Totaal		14.250		8.844	4.433 ¹⁾	1.522	29.049	30.228	2.231	470

¹⁾ Noord-Holland heeft, in afwijking van de oorspronkelijke raming van de uitkering door het Rijk, het provinciaal aandeel op f 433.000 gesteld.

Hieruit blijkt, dat de ongebruikte belastingcapaciteit van enkele provincies tot f 1,5 miljoen is gedaald. Maar de provinciën hebben voor f 2,2 miljoen moeten beschikken over saldi van vorige dienstjaren en over reserves, terwijl er daarenboven een reëel tekort is van $\frac{1}{2}$ miljoen.

Het zou onjuist zijn, schrijft de Commissie, uit deze staat de conclusie te trekken, dat de provinciale financiën met een klein bedrag van 2½ à 3 miljoen gulden weder in het goede spoor zouden zijn te brengen.

„Ten einde haar financiële zelfstandigheid zo lang mogelijk te bewaren, zijn verschillende provinciën in de loop der jaren overgegaan tot het treffen van maatregelen, welke de verplichtingen der provinciën beperkten of hebben zij werken nagelaten, waarvoor de nodige geldmiddelen niet meer konden worden gevonden. In dit verband wijst de Commissie op de hier en daar tot stand gekomen verlaging van het provinciaal subsidie in de gemeentelijke kosting van kranszinnigzorg. Zijn dergelijke maatregelen van zuiver provinciaal standpunt beschouwd alleszins begrijpelijk, dat zij, gezien in het licht van de Overheidsfinanciën als geheel te betreuren zijn, is niet minder waar. Zij betekenden een afschuiven van lasten naar de gemeenten, en, aangezien de gemeenten voor het overgrote deel de hogere lasten niet konden betalen, uiteindelijk een afschuiven naar het Rijk”.

Maar dit is slechts ene zijde van het gehele vraagstuk. Aan de andere zijde staan de olopende behoeften der provinciën en de nieuwe taken. De Commissie heeft niet alleen een financieel rekensommetje gemaakt. De Com-

nisch gebrek aan middelen gedwongen, afwijzend behoeft te staan Drinkwatervoorziening, gezondheidszorg, ruimtelijke ordening, economisch-technologisch onderzoek, het zijn slechts enkele voorbeelden van terreinen van Overheidszorg, waar ook voor de provinciën zeker een taak is weggelegd. De weg voor verdere ontwikkeling in deze richting dient in het belang voor het algemeen welzijn open te blijven”.

* *

De Commissie wijst het vormen van nieuwe publieke corporaties en administraties af. Zij geeft aan de provinciën een toekomst. Dit is haar principieel standpunt.

De toekomstige behoeften der provinciën worden nu berekend voor 1948 op f 43 miljoen. Daar staat dan tegenover:

De inkomstencapaciteit voor de gezamenlijke provinciën rekening houdende met de laatstbekende gegevens:

60 opcenten op de hoofdsom der Grondbelasting	f 15.600.000
50 opcenten op de hoofdsom der Personele belasting	„ 11.500.000
Uitkering uit 's Rijks kas	f 16.280.000 ²⁾
	f 43.380.000

De rijksuitkering moet worden verdeeld.

²⁾ De rijksuitkering van 1943 gaat in deze som op. Het door de Commissie aangevraagde „nieuwe” geld is door de Regering op de rijksbegroting aangevraagd bij de Staten-Generaal.

Na ampele overweging meent de Commissie, mede op grond van plaats hebbende berekeningen, dat een bevredigende uitkomst wordt verkregen, indien de verdeling van het beschikbare bedrag geschiedt:

a. voor één derde gedeelte naar evenredigheid van de oppervlakten der provinciën;

b. voor één derde gedeelte naar evenredigheid van het aantal inwoners der provinciën;

c. voor één derde gedeelte in elf gelijke delen.

De Commissie merkt hierbij op, dat de verdeling, genoemd onder a en b, haar verantwoord voorkomt, omdat de provinciën vele uitgaven doen, welke op bepaalde wijze verband houden met de oppervlakte der provincie of met het aantal inwoners.

Het voornaamste aan praktische voorstellen is hierboven vermeld.

Zolang een regeling van het rijksbijdragenstelsel niet in een verder gevorderd stadium van voorbereiding is gekomen, is de enige wijze van een verder gaande hulpverlening, dat de pot van het fonds steeds beter met rijks-geld wordt gevoed.

Dit lijkt mij echter niet de juiste weg. Zowel voor de provinciën als voor de gemeenten beveel ik een diepere studie van het rijksbijdragenstelsel aan.

C. W. DE VRIES.

DE WONINGBEHOEFTE EN HET WONINGTEKORT.

Bij de volkstelling van 1930 is behalve het aantal woningen ook het aantal gezinnen geteld. Hierbij is aangenomen, dat gezinnen worden gevormd door samenwoning van twee of meer personen, in huiselijk verkeer met elkaar, dus door hen, die gezamenlijk een huishouding vormen.

Volgens deze definitie waren op 31 December 1930 aanwezig 1.477.000 gezinnen met een echtpaar aan het hoofd en 263.000 gezinnen zonder echtpaar, totaal 1.740.000 gezinnen. Op genoemde datum werd de bevolking op 7.936.000 gesteld; de gemiddelde gezinssterkte was dus 4,37.

Aangezien gedurende de oorlogsjaren geen woning- en gezinstelling kon worden gehouden, heeft het C.B.S. in een tijdens de bezetting gepubliceerde studie een berekening gemaakt van het aantal gezinnen en de gemiddelde gezinsgrootte in de jaren 1930—1939.

Bij de thans gehouden telling werden geteld 2.230.899 huishoudingen van 2 of meer personen in woningen en 31.626 in andere bewoonde ruimten, totaal 2.262.525 huishoudingen. Bij een bevolkingscijfer (zonder de gestichtsbevolking en alleenwonenden) van 9.036.149 komt men tot een gemiddelde gezinssterkte van 4.

Het aantal alleenwonenden was in 1930 218.000; thans werden 227.482 alleenwonenden geteld. Combineert men de cijfers van de bovenbedoelde berekening met die van de thans gehouden telling, dan komt men tot het volgende resultaat.

TABEL I.

	Bevolking in gezinnen	Aantal gezinnen	Gemiddeld aantal pers. per gezin	Aantal alleen- wonenden
1930	7.610.000	1.740.000	4,37	218.000
1931	7.729.000	1.774.000	4,36	221.000
1932	7.846.000	1.806.000	4,34	227.000
1933	7.951.000	1.837.000	4,33	228.000
1934	8.046.000	1.870.000	4,30	233.000
1935	8.125.000	1.896.000	4,29	234.000
1936	8.205.000	1.924.000	4,26	237.000
1937	8.281.000	1.956.000	4,23	241.000
1938	8.367.000	1.989.000	4,21	242.000
1939	8.468.000	2.035.000	4,16	245.000
1947	9.036.000	2.262.525	4	227.482

Uit deze tabel blijkt, dat de bevolkingstoename door de oorlog begrijpelijkerwijze enigszins is vertraagd. In de 8 jaren 1930—1938 nam de bevolking toe met 757.000

of 10 pCt, in de 8 jaren 1938—1947 met 669.000 of 8 pCt. Het aantal gezinnen nam in de eerste periode toe met 249.000 of 14,3 pCt, in de tweede met 273.500 of 13,7 pCt. Dienovereenkomstig nam de gemiddelde gezinssterkte in de tweede periode nog iets sneller af dan in de eerste.

Het is intussen niet gemakkelijk, uit deze cijfers omtrent het aantal gezinnen of huishoudingen de woningbehoefte te bepalen.

In 1930 werden geteld 1.815.661 bewoonde en 49.875 leegstaande woningen, totaal 1.865.536 woningen. Aangezien het aantal leegstaande woningen, dat tot op zekere hoogte als een barometer voor de bevrediging van de woningvraag kan worden beschouwd, in de meeste delen des lands een redelijk percentage uitmaakte, wordt algemeen aangenomen, dat het cijfer van 1.815.661 bewoonde woningen ongeveer de feitelijke woningvraag omvatte. Dit cijfer is rond 75.500 *groter* dan het aantal getelde gezinnen.

De ervaring heeft geleerd, dat er altijd een aantal gezinnen is geweest, dat geen prijs stelt op een zelfstandige woning, doch bij anderen inwoont. Hier staat tegenover, dat steeds een aantal woningen door alleenwonenden wordt bewoond. Hoe groot deze aantallen in 1930 waren, is niet bekend. Het verschil tussen beide was echter blijkens het bovenstaande 75.500 of 4,34 pCt van het aantal gezinnen.

Houdt men dit percentage ook voor de volgende jaren aan, dan komt men tot het volgende resultaat.

TABEL II.

	Aantal gezinnen	Correctie 4,34 pCt	Berekende woning- behoefte	Aantal aanwezige woningen	Aanwezige reserve
1930	1.740.000	75.500	1.815.661	1.865.536	49.875
1931	1.774.000	77.000	1.851.000	1.908.606	57.500
1932	1.806.000	78.500	1.884.500	1.945.907	61.500
1933	1.837.000	79.500	1.916.500	1.987.533	71.000
1934	1.870.000	81.000	1.951.000	2.037.473	86.500
1935	1.896.000	82.500	1.978.500	2.080.466	98.000
1936	1.924.000	83.500	2.007.500	2.107.805	100.000
1937	1.956.000	85.000	2.041.000	2.132.782	92.000
1938	1.989.000	86.500	2.075.500	2.166.913	91.500
1939	2.035.000	88.500	2.123.500	2.199.121	75.500
					tekort
1947	2.262.525	98.200	2.360.700	2.086.000	275.000

De vraag is intussen, welke waarde aan de toegepaste correctie moet worden toegekend.

Het C.B.S. heeft in de voorlopige uitkomsten van de telling een enigszins andere methode toegepast. Het gaat eveneens uit van het verschil tussen het aantal bewoonde woningen en het aantal huishoudingen in 1930, dat op ± 90.000 wordt gesteld. Dit verschil wordt echter uitgedrukt in een percentage van het aantal woningen, en dit wordt van de woningvoorraad afgetrokken. Dit percentage wordt voor iedere provincie afzonderlijk berekend en voor Gelderland, Utrecht, Noord-Brabant, Overijssel en Drente op 3 pCt gesteld, voor Limburg op 0 en voor de overige provincies op 5 pCt.

Deze correctie wordt dan op de gevonden cijfers voor de woningvoorraad in de verschillende provincies toegepast. Het totaal wordt dan van 2.065.059 tot 1.974.800 verminderd, zodat de correctie rond 90.000 bedraagt, dus iets lager dan in tabel II is aangenomen.

Ook hier rijst dezelfde vraag, nl. of het verantwoord is, de correctie van het jaar 1930 met een behoorlijk ruime woningmarkt en een bevredigend welvaartspeil ook toe te passen op het jaar 1947 met zijn bittere nood op allerlei gebied. Wij menen, dat dit niet verantwoord is.

Immers, hoe is dit correctiecijfer samengesteld? Blijkens het bovenstaande wordt het gevormd door het verschil tussen het aantal woningen, bewoond door alleenwonenden, en het aantal huishoudingen, dat geen prijs stelt op het bezit van een afzonderlijke woning. Beide cijfers zijn echter *niet* uit de uitkomsten van de telling af te leiden. Het aantal alleenwonenden was in 1930 rond 218.000 of 2,85 pCt van de in gezinnen levende bevolking en bedraagt thans 225.482 of 2,5 pCt. Dit zijn echter geen alleenwo-

nenden in een afzonderlijke woning, doch personen, die niet in gezinsverband leven, dus een eigen huishouding voeren. Dat deze groep relatief is afgenomen, zal vermoedelijk moeten worden toegeschreven aan het woningtekort, waardoor het moeilijker is geworden om een woonruimte voor één persoon te vinden, waarin men een afzonderlijke huishouding kan voeren. Omtrent het aantal woningen, door één alleenlevende of door twee of meer alleenlevenden, in ieder geval niet door een huishouden, bewoond, is echter niets bekend.

Het ligt evenwel voor de hand, dat ook dit aantal thans relatief geringer zal zijn dan in 1930.

En nu het aantal gezinnen, dat geen afzonderlijke woning verlangt. De ervaring heeft in verschillende gemeenten van ons land geleerd, dat in de jaren van welvaart, d.i. tot ongeveer 1932, het aantal leegstaande woningen steeds een tamelijk vast percentage groter was dan het verschil tussen het aantal gezinnen en het aantal voor bewoning beschikbare woningen. Dit wijst op een tamelijk constant percentage gezinnen, dat geen afzonderlijke woning begeert.

Na 1930 wordt dit verschil groter, d.w.z. dat het percentage gezinnen zonder afzonderlijke woning toenam, terwijl juist in die tijd de woningmarkt voortdurend ruimer werd. Dit kan alleen worden toegeschreven aan de inkomstenvermindering tengevolge van de grote werkloosheid, waardoor vele gezinnen geen eigen woning meer konden bekostigen, doch met inwoning genoegen moesten nemen.

Bij de thans gehouden telling bleek het aantal huishoudingen rond 205.000 groter te zijn dan het aantal bewoonde woningen. Het aantal bij anderen inwonende gezinnen bedraagt dus met inbegrip van de ruim 31.000 huishoudingen in andere bewoonde ruimten 205.000 plus het aantal woningen, niet bij een huishouding in gebruik, welk aantal als gezegd niet bekend is.

Hoeveel van deze gezinnen nu zouden bij anderen inwonen, wanneer voldoende woningen beschikbaar waren? Wij kunnen hiernaar slechts gissen. Stelt men het op hetzelfde percentage als in 1930, dan komt men tot het boven gecijferde tekort van 275.000 (tabel II).

Het ligt intussen voor de hand, dat dit percentage thans groter zal zijn dan in 1930, omdat vele huisvestingsbehoevenden door de oorlogsnood hebben geleerd met minder woonruimte en woongerief dan voorheen genoegen te nemen, terwijl anderzijds tal van woningen enigermate aan de eisen van dubbele bewoning zijn aangepast, zodat moet worden aangenomen, dat de daarin plaats hebbende samenwoning, voorlopig en vermoedelijk zo lang de tegenwoordige bewoners in leven zijn, bestendig zal blijven.

Dit alles leidt ons tot de conclusie, dat het gevonden tekortcijfer van 275.000 als een maximum moet worden beschouwd, doch dat het werkelijke tekort, waaronder wij verstaan het tekort, dat terstond zou worden opgeheven, indien slechts voldoende woningen beschikbaar waren, lager ligt.

Waar het ligt, is intussen moeilijk te schatten. De economische nood, het nijpende woningtekort, de totaal veranderde woningsituatie spelen hier een rol.

Ons einddoel moet zijn, alle samenwoningen, die op enigerlei wijze aan de hygiënische, morele en culturele eisen van het gezinsleven tekortdoen, ook al zijn de betrokkenen daarmee volkomen tevreden, door de aanbouw van nieuwe woningen op te heffen. Dit zal echter een kwestie van vele jaren zijn.

Voor het ogenblik zullen wij onze verlangens lager moeten stellen en moeten volstaan met de opheffing van het door de betrokkenen zelf gevoelde tekort. Ook dit is nog een werk van jaren.

Wanneer wij de jaarlijkse toenieming der woningbehoefte op 35.000 stellen en de noodzakelijke vervanging op 10.000 — wat uiteindelijk nog aanzienlijk te laag is —, dan is

bij een aanbouw van 60.000 woningen per jaar nog 15 jaar nodig om een tekort van 225.000 woningen in te halen. Dit geeft ons bij de huidige bouwmoelijkheden al werk genoeg.

Voorlopig willen wij dus het tekort van 275.000 zien als een maximumtekort, dat wellicht eerst in een volgende generatie van bewoners volledig zal worden ingehaald. Wellicht zullen wij eerst dan onze idealen op het gebied van de volkshuisvesting kunnen verwezenlijken.

Dr Ir H. G. VAN BEUSEKOM.

PLANNING IN HET VERENIGD KONINKRIJK.

Waar de planning faalde.

Bij oppervlakkige beschouwing zou men geneigd zijn uit de gebeurtenissen, die zich het laatste jaar in het Verenigd Koninkrijk hebben voorgedaan, de conclusie te trekken, dat de centraal economische planning aldaar nog maar geringe vorderingen heeft gemaakt. Immers, zou men kunnen zeggen, de feiten spreken een duidelijke taal.

Daar is allereerst de ernstige crisis, die Engeland in het begin van dit jaar en met name in de maand Februari j.l., heeft doorgemaakt. Door de Britse Regering werd deze crisis vooral geweten aan de niet te voorspellen grote sneeuwval en de daaruit voortvloeiende transportmoelijkheden en ernstige overstromingen. Ongetwijfeld werd hierdoor de crisis verscherpt. Bovenal moet zij echter worden toegeschreven aan de grote kolenschaarste, die zich reeds lang te voren aftekende¹⁾. Had men dit tijdig ingezien of willen inzien en de nodige tegenmaatregelen genomen in de vorm van import van steenkool uit de Verenigde Staten en het betrachten van de grootst mogelijke zuinigheid bij het gebruik van deze brandstof, dan had veel onheil kunnen worden voorkomen. Nu echter werd aan de Engelse productieslag, door het tijdelijk stilleggen van bedrijven, grote schade toegebracht en daarmee tevens aan de export-drive, die van zo groot belang is voor het Engelse herstelproces.

Niet minder ernstig was het onvoldoende voorzien van de gevolgen van het inwisselbaar stellen van ponden voor dollars. De Britse Regering was, uit hoofde van een verplichting, die zij op zich had genomen bij het afsluiten der leningovereenkomst met de Verenigde Staten²⁾, gehouden per 15 Juli 1947 ponden tegen dollars inwisselbaar te stellen, voorzover het pondenvorderingen uit lopende transacties betrof. Vast staat echter wel, dat de Regering der Verenigde Staten stellig bereid zou zijn geweest dispensatie van deze verplichting te verlenen, indien daarom gevraagd was en de ernstige consequenties van de betrokken maatregel duidelijk in het licht waren gesteld. De versnelde uitputting van het Amerikaanse crediet, die het gevolg was van deze maatregel en het land in de huidige noodtoestand bracht³⁾, had ook ditmaal door tijdig ingrijpen stellig kunnen worden voorkomen.

Blijkbaar faalde de Engelse planning dus tweemaal in hoogst ernstige mate. Voeg hierbij nog, dat een regering, die een productie-drive lanceert, maar niet over het meest elementaire waarnemingsapparaat voor het volgen van het verloop der productie — een algemene productie-index — beschikt⁴⁾, weinig getuigenis aflegt van enige „planmindedness”. En bedenkt men tenslotte nog, dat de „Economic Planning Staff” onder Sir Eric Plowden, die in het voorjaar van dit jaar in het leven werd ge-

¹⁾ Zie mijn artikel: „Het steenkolenvraagstuk in Groot-Brittannië” in „E.-S.B.” van 11 September 1946, blz. 585.

²⁾ Zie mijn artikel: „De Engels-Amerikaanse leningovereenkomst” in „E.-S.B.” van 5 Juni 1946, blz. 363.

³⁾ Zie H. A. Rhee, M.A.: „Enkele opmerkingen over de economische positie van Groot-Brittannië” in „E.-S.B.” van 20 Augustus 1947, blz. 664.

⁴⁾ Zie mijn artikel: „De productie- en exportdrive van het Verenigd Koninkrijk” in „E.-S.B.” van 18 December 1946, blz. 855.

roepen, slechts over een tiental economen de beschikking heeft, dan schijnt de conclusie voor de hand te liggen, dat het met de planning in het Verenigd Koninkrijk niet al te best gesteld kan zijn.

Aanwijzingen in tegengestelde richting.

Ondanks het vorenstaande zou ik de stelling willen poneren, dat, naar het zich laat aanzien, Engeland binnen niet al te lange tijd, zeg een half jaar, waarschijnlijk over een voortreffelijk planapparaat zal blijken te beschikken, dat niet alleen de vergelijking met dat van andere landen zal kunnen doorstaan, maar hieraan misschien nog superieur zal zijn. Ik ben mij er van bewust, dat ik mij door het poneren van deze stelling op een gevaarlijk terrein waag, maar anderzijds lijkt het mij gewenst de argumenten, welke mijn opvatting steun zouden kunnen verlenen, eens de revue te laten passeren. Dit vooral, omdat het hier een aantal aanwijzingen betreft, die zo verspreid zijn en zo weinig in het oog lopen, dat zij licht aan de aandacht ontsnappen.

Om te beginnen zou ik er op willen wijzen, dat tot dusver van de centraal economische planning, in de zin van een topplanning zoals wij die in Nederland kennen in de vorm van het werk, dat door het Centraal Planbureau wordt verricht, in Engeland weinig te merken is geweest. De in Februari 1947 gepubliceerde „Economic Survey 1947”⁵⁾ was in feite meer een samenvatting van datgene, wat tot dusver werd bereikt op het gebied van de wederopbouw en van de problemen, waartegenover het Verenigd Koninkrijk zich geplaatst zag, dan een werkelijk centraal economisch plan. Het stelde wel een aantal „targets”, doch gaf geen sluitend beeld van de economische kringloop, zoals wij die kennen in Nederland in de vorm van het Nationaal Budget. Dit valt niet zozeer te verwonderen. Degenen, die rechtstreeks bij dergelijk werk zijn betrokken, zullen met mij van mening zijn, dat de opbouw van het wetenschappelijk apparaat, dat aan de centraal economische planning ten grondslag ligt, veel tijd vergt en dat het beschikken over een behoorlijke Nationale Boekhouding voor een vroeger jaar een noodzakelijk uitgangspunt vormt voor het opstellen van een Centraal Economisch Plan. Engeland nu beschikt, voorzover bekend, nog niet over een dergelijke Nationale Boekhouding. Dit brengt mij op een volgend punt.

Zij, die zich bezighouden met de Nationale Boekhouding, weten, dat bij het einde van de oorlog bleek, dat in verschillende landen de gedachte, een onderling samenhangend stel rekeningen voor een aantal groepen van huishoudingen, die tezamen de volkshuishouding vormen, op te stellen, in verschillende landen was opgekomen. Daarbij bleek tevens, dat de Nederlanders de enigen waren, die een schema met cijfers, die aan de werkelijkheid waren ontleend, hadden geproduceerd⁶⁾, maar dat de Engelsen het het verst gebracht hadden in het theoretisch doordenken van de hele materie⁷⁾. Dit zelfde verschijnsel doet zich momenteel schijnbaar weer gelden t.a.v. de centraal economische planning. Er zijn althans enkele aanwijzingen, die in deze richting wijzen.

Terwijl in Nederland het Centraal Planbureau reeds een tweetal nota's publiceerde⁸⁾, waarin betrekkelijk weinig werd gefilosofeerd over de aard der centraal economische planning, bevatte de „Economic Survey 1947” een naar verhouding tamelijk uitvoerig betoog over wat wel het wezen van democratische planning was.

⁵⁾ „Economic Survey for 1947” Cmd 7046, London, Februari 1947.

⁶⁾ J. B. D. Derksen: „A System of National Bookkeeping, illustrated by the experience of the Netherlands economy”, National Institute of Economic and Social Research, Occasional Papers X, Cambridge 1946.

⁷⁾ Gedacht wordt aan het nog niet gepubliceerde rapport van J. R. N. Stone, uitgebracht aan de Commissie van Statistische Experts van de Volkenbond in het najaar van 1945.

⁸⁾ „Eerste Nota over het Nationaal Welvaartsplan 1946”, Centraal Planbureau i.o., 's-Gravenhage Mei 1946; „Centraal Economisch Plan 1947, Eerste Nota (Globaal Plan)”, Centraal Planbureau i.o., September 1946.

Betekent dit nu, dat de Engelsen in het stadium van theoretische besprekingen zullen blijven steken? Ik geloof van niet. Over het geheel genomen immers zijn de Engelsen nogal practisch aangelegd. Vele van de economische leerstukken, die hun bakermat in Groot-Brittannië hadden, ontwikkelden zich uit de bestudering van praktische vraagstukken. Ik denk hier met name aan figuren als Ricardo en Keynes.

Het is deze praktische instelling van de Engelsen, die m.i. het vermoeden rechtvaardigt, dat, nu de nood dringt en men met zijn neus op de problemen wordt gedrukt, de Britse Regering zich, gedwongen door de omstandigheden, met voortvarendheid en vastberadenheid aan de taak der centraal economische planning wijdt.

Leerzaam in dit verband is de ontwikkeling van de berekening van het nationale inkomen in het Verenigd Koninkrijk. Voor de oorlog, toen aan dit gegeven nog niet zo'n grote behoefte bestond, werd door enkele onderzoekers, met name Sir Josiah Stamp en Bowley, veel nuttig werk gedaan, maar tot het opstellen van een aangesloten reeks voor het nationaal inkomen in de opvolgende jaren, zoals in Nederland, kwam het niet⁹⁾, terwijl bovendien de berekeningen voor enkele afzonderlijke jaren niet onderling vergelijkbaar waren. In de oorlog echter bleek al spoedig het nut van dergelijke onderzoekingen voor het leiding geven aan de economische ontwikkeling van het land en zodoende ging de Britse Regering, op instigatie van Lord Keynes, in 1941 voor het eerst tot publicatie van een „National Income and Expenditure White Paper” over. Deze geschriftjes bleken zo goed theoretisch doordacht te zijn, dat Engeland zich meteen in de voorste rij plaatste op dit gebied en haar aanvankelijke achterstand t.o.v. enkele landen in een voorsprong omzette. Mogelijk zullen wij hetzelfde binnenkort kunnen getuigen t.a.v. de centraal economische planning.

Er zijn enkele aanwijzingen, die er op duiden, dat men al een goed eind is gevorderd met het in practijk brengen van de centraal economische planning. In een artikel van Ian Mikardo lezen wij: „A beginning has, been made in the formidable task of adapting the Leontiev researches to British needs...”¹⁰⁾. Wat dit inhoudt, zal ieder planner duidelijk zijn. Het betekent, dat in Engeland reeds wordt gewerkt aan de opbouw van een zelfde soort verfijnd analyse-apparaat, als ook in Nederland de basis van de detailplanning zal moeten gaan vormen. Men denke hierover niet gering, want het opstellen van Leontiev-schema's¹¹⁾, die een soort dubbele boekhouding voor het bedrijfsleven, ingedeeld in een aantal bedrijfstakken, vormen, vergt een ontzagwekkende hoeveelheid informaties, berekeningen en besprekingen om tot een goed sluitend geheel te komen. Hoever men in Engeland hiermede is gevorderd, valt niet met zekerheid te zeggen, maar opvallend is het, dat het ongeveer een maand geleden gepubliceerde exportplan voor 1948 van Sir Stafford Cripps de gestelde „targets” per bedrijfstak geeft tot in twee decimalen (van £ miljoen) nauwkeurig en dat het vergezeld ging van de opmerking, dat de departementen „an extensive and careful inquiry into all the main industries of the country” hadden gemaakt, „to see what export task we could realistically place upon them”. Toegegeven, dat geen planner zich aan de illusie mag overgeven, dat hij met een dergelijke graad van nauwkeurigheid werkt, meen ik toch, dat de conclusie, die „The Economist” er aan verbindt, nl. dat „it is plain that what has emerged is primarily an arithmetical exercise, the

⁹⁾ Eerst thans wordt door het „National Institute of Economic and Social Research” en het „Department of Applied Economics of the University of Cambridge” gewerkt aan het opstellen van een reeks voor het nationaal inkomen van het Verenigd Koninkrijk, lopende van 1940 tot 1938.

¹⁰⁾ Ian Mikardo: „Planning or Posters” in „The New Statesman and Nation” van 9 Augustus 1947.

¹¹⁾ Wassily W. Leontiev: „Quantitative Input and Output Relations in the Economic System of the United States”, „The Review of Economic Statistics” van Augustus 1936.

very tideness of which makes it the more suspect'¹²⁾ enigszins misleidend is. Indien aan dit exportplan een „Leontiev-research” ten grondslag ligt, staat het op tamelijk hechte basis en is de nauwkeurigheid niet verdacht, doch alleen een fout in de presentatie. Doch nogmaals: zekerheid over de vraag, of men in Engeland al zo ver is met de „Leontiev-research”, hebben wij niet.

Nog een ander punt verdient de aandacht. Kort na de publicatie van zijn exportplan werd Sir Stafford Cripps benoemd tot minister van Economische Zaken. Als zodanig heeft hij de beschikking over een kleine persoonlijke staf en wordt hij bijgestaan door een staf voor de centraal economische planning, de zgn. „Plowden-unit”, een afdeling voor economische voorlichting en de „Economic Section of the Offices of the Cabinet”. Een topministerie dus, zoals kortgeleden voor Nederland in „De Economist” nog werd verdedigd¹³⁾. Gelijktijdig met de benoeming van Sir Stafford Cripps tot minister van Economische Zaken kondigde Attlee de vorming van een ministeriële commissie voor de economische planning aan, waarvan hijzelf de leiding op zich zal nemen. Een soortgelijke ministeriële commissie treft men aan in Noorwegen¹⁴⁾, waar zij een grote steun voor de centraal economische planning blijkt te zijn en er vooral toe bijdraagt, dat er snel en efficiënt kan worden gewerkt, hetgeen het nuttig effect van de planning aanzienlijk vergroot. Het komt mij voor, dat beide landen op het gebied van de organisatie van de planning een duidelijke voorsprong op Nederland hebben genomen door de instelling van de genoemde ministeriële commissies. Dat in het Verenigd Koninkrijk de organisatie van het planmechanisme thans blijkbaar vaste vorm begint aan te nemen, is een bewijs te meer, dat de centraal economische planning daar goede vorderingen maakt. Men is op het ogenblik wel heel wat verder dan een half jaar geleden, toen over de bevoegdheden van Sir Eric Plowden als „chief planner” nog grote onzekerheid bestond en men niet goed wist, of hij nu boven of onder de ministers stond, of hij adviseur van de Regering dan wel beleidsinstantie was.

In de aanvang van dit artikel heb ik gewezen op de geringe omvang van de „Plowden-unit”. Mijns inziens mag hieruit niet worden afgeleid, dat in het Verenigd Koninkrijk slechts een aarzelend begin is gemaakt met de centraal economische planning. Deze geringe omvang is meer een kwestie van organisatie. Reeds vroeger had ik de gelegenheid er op te wijzen, dat in het Verenigd Koninkrijk de statistiek, die o.a. uitgangspunt voor de planning is, sterk gedecentraliseerd is¹⁵⁾. Het statistisch toporgaan, de „Central Statistical Office”, telt, evenals de „Plowden-unit”, slechts een klein aantal wetenschappelijke medewerkers, doch het levert desondanks voortreffelijk werk. Hetzelfde mag worden verwacht van de „Central Economic Planning Staff”. Meer dan in ons land zal de sectorenplanning in Engeland in handen zijn van de betrokken departementen, die ook het daartoe strekkende statistisch apparaat onder hun beheer hebben.

Met nadruk zou ik er ook op willen wijzen, dat falen van de planning t.a.v. de kolencrisis en de crisis, welke volgde op het inwisselbaar stellen van ponden tegen dollars, geen fout was van de nog in wording verkerende centraal economische planning, doch van de detailplanning van de betrokken departementen. Stellig heeft echter het nog ontbreken van de eerste bijgedragen tot het falen van de laatste, tenminste als deze werkelijk gefaald heeft. Immers, het is ook mogelijk, dat een advies van een planorgaan door de betrokken beleidsinstantie in de wind

wordt geslagen. In het geval van de kolencrisis kan men zich moeilijk aan de indruk onttrekken, dat het de beleidsinstantie was, die faalde. Aan waarschuwingen heeft het niet ontbroken.

Tenslotte bracht ik in de aanvang van dit artikel het bevreemdende feit naar voren, dat Engeland niet over een productie-index beschikt, althans dat er geen gepubliceerd wordt. Mogelijk bestaat er wel een, maar laat men er niets over los. Wie weet, welk materiaal in de „Offices of the Cabinet” aanwezig is? Britse ambtenaren hebben steeds blijk gegeven van een stricte opvatting van hun zwijgplicht waar het vertrouwelijke gegevens betreft. Wellicht is de productie-index om tactische redenen tot dusver verborgen gehouden. Een aanwijzing in die richting vormen de onderzoeken van Seers¹⁶⁾, die leiden tot de slotsom, dat de arbeidsproductiviteit van het Verenigd Koninkrijk thans hoger is dan voor de oorlog. Tot dusver dacht vrijwel een ieder, ook de meer ingewijden, dat de arbeidsproductiviteit aanzienlijk lager was dan voor de oorlog. En het behoeft wel geen betoog, dat men met meer effect een campagne tot verhoging van de arbeidsproductiviteit kan voeren, als de indruk bestaat, dat er een teruggang moet worden ongedaan gemaakt, dan wanneer men bij een reeds ingetreden verhoging naar een verdere verhoging wil streven.

Ten besluite van dit artikel zou ik er nog de aandacht op willen vestigen, dat het Verenigd Koninkrijk bij veel achterstand niet alleen organisatorisch, maar ook qua mentaliteit een voorsprong op Nederland heeft. De Labour-Regering, die een meerderheidsregering is, heeft de planning als geloofspunt in haar belijdenis staan en de Conservatieve Partij, die de oppositie vormt, ging er kortgeleden ook toe over, zij het nog zeer schroomvallig, de planning in haar programma op te nemen. In de tweede plaats heeft het Engelse publiek een levendige belangstelling voor de politiek en ook voor de planning: de „Economic Survey 1947” was een „best-seller”. Niet alleen politici, zakenlieden en economen bestudeerden haar, ook mathematici, medici, historici en de „man in the street” namen kennis van dit voortreffelijk geschreven staatsstuk. Verder „plannen” de Engelsen blijkens het Cripps-exportplan reeds bewust voor het achterwege blijven van Amerikaanse hulp. Is Nederland al zo ver?

Drs G. STUVEL.

¹⁶⁾ D. Seers: „The 1947 National Income White Paper”, in het „Bulletin of the Oxford University” van Juli 1947.

INGEZONDEN STUK.

REGERING EN LUCHTVAART.

De heer A. F. Bronsing schrijft ons:

In „Economisch-Statistische Berichten” van 20 Augustus jl. heeft Prof. Mr F. de Vries onder bovenstaande titel een beschouwing gewijd aan de wet, die het onderhouden van luchtdiensten door de K.L.M. beoogt te bevorderen. Prof. de Vries meent, dat de Regering twee andere wegen had kunnen inslaan en wel, dat zij de machtspositie, die zij in de K.L.M. innam, had kunnen verzwakken of geheel opgeven, of dat zij verder had kunnen gaan en de K.L.M. tot een volledig staatsbedrijf had kunnen maken.

„Terecht”, zo meent de hooggeleerde schrijver, „heeft de Regering nog het een noch het ander gedaan. De K.L.M. is thans opgezet als een gemengde openbare onderneming, waarin de Regering op de meest aangelegen punten een beslissende stem heeft”. Verder eindigt Prof. de Vries zijn beschouwing met een vermaan aan de scheepvaartondernemingen haar afwijzende houding te laten varen en zich, evenals de Nederlandse Spoorwegen, tot deelneming in die gemengde openbare luchtvaartonderneming bereid te verklaren. Vooral deze laatste uiting is reden, dat van de zijde van de scheepvaartondernemingen

¹²⁾ „Export Arithmetic” in „The Economist” van 20 September 1947.

¹³⁾ Ed. van Cleeff: „Economische Planning” in „De Economist” 1947, afl. 7/8.

¹⁴⁾ „Om nasjonelbudsjettet 1947”, Finans- og tolldepartementet, St. meld. nr. 10, Oslo Maart 1947.

¹⁵⁾ Zie mijn artikel: „De ontwikkeling van de statistiek in het Verenigd Koninkrijk” in de „E.-S.B.” van 3 Juli 1946, blz. 425.

nader op het betoog van Prof. de Vries dient te worden ingegaan.

Een reis, die de ondergetekende naar Indië ondernam, gaf hem de gelegenheid die taak op zich te nemen. Waar is een betere atmosfeer om over luchtvaart te schrijven dan in een cabine van een vliegtuig, waar het gedreun der motoren de gesprekken der medepassagiers voldoende dempt om zich te kunnen concentreren.

Allereerst rijst de vraag, of een onderneming, waarvan de Staat de meerderheid der aandelen bezit, wel een gemengd karakter draagt en die vraag dringt zich met te meer klem op, wanneer de meerderheid in het bestuur ook door de Staat wordt aangewezen en de particuliere deelneming in het kapitaal een bijna te verwaarlozen percentage van het vermogen der Maatschappij uitmaakt.

Immers, daardoor heeft de Staat, maar dan ook de Staat alleen, de zeggenschap in de K.L.M. Andere deelhebbers in het aandelenkapitaal, zowel als zij die een positie bekleden in een der bestuurscolleges, hebben hoogstens een positie van adviseur.

Waarom wordt de zaak dan niet gesteld zoals zij in feite is, te weten: „de K.L.M. is een staatsbedrijf!”

Wat is de reden, dat men deze feitelijke toestand tracht te verdoezelen? Is het omdat men vreest voor een ongunstig effect op de kans buitenlandse passagiers te vervoeren; vreest men voor minder gunstige behandeling door vreemde regeringen of vreest men, dat het eigen personeel, wanneer dit zich heeft gerealiseerd, dat het indirect in staatsdienst is, in tijden van scherpere concurrentie minder de noodzaak zal inzien de dan te verwachten nadelige exploitatieresultaten door grotere inspanning en geringere beloning weer binnen het eigen bedrijf te moeten herstellen? Of weet men, dat het Nederlandse volk in grote meerderheid geen behoefte gevoelt, bedrijven, en zeker zulke, die buiten de landsgrenzen hun werkterrein hebben, door de Staat te laten uitvoeren, wanneer particulieren dit — zij het eventueel met staats-hulp waar nodig — evengoed kunnen doen? Wanneer deze bezwaren aanwezig zijn, waarom houdt men dan vast aan een staatsbedrijf?

Prof. de Vries tracht in zijn artikel verschillende argumenten te geven voor een staatsmonopolie. Hij zegt, dat de luchtvaart nog niet volgroeid is en dat de werkelijke kosten van vervoer vaak nog niet door de gebruikers van het luchtvervoermiddel betaald worden. Later zou die noodzaak van staatsexploitatie dus vervallen. Maar wie moet dat beoordelen? Geeft het geen reden tot verheugenis, te kunnen constateren, dat, dank zij de steun tot nu toe door de Staat aan de Nederlandse luchtvaart verleend, de Nederlandse luchtvaart zich ook in de niet rendabele jaren heeft kunnen ontwikkelen, en de periode, dat die luchtvaart tegen de Staat moest aanleunen, nu blijkbaar is verstreken, sinds particuliere ondernemingen bereid zijn voor eigen risico het luchtvervoer te gaan beginnen? Is dat niet juist het bewijs, dat die luchtvaart volgroeid is! Moet de Overheid nu nog langer doorgaan zichzelf de pas af te snijden om tot een neutraal oordeel in deze zaken te komen door slechts één luchtvaartlijnbedrijf toe te staan en daarom steeds te rade te moeten gaan bij eenzijdig belanghebbenden? En is het tekort op de werkelijke vervoerskosten, dat inderdaad op verscheidene trajecten en onder zekere omstandigheden zich voordoet en nog wel zal blijven bestaan, niet juist een reden om in staatsexploitatie een gevaar te zien? Deze laatste vraag moet misschien iets verduidelijkt worden.

Op sommige lijnen is de Staat tegelijk gebruiker en exploitant van het vervoermiddel. Hoe licht komt men er dan niet toe de verliezen van het vervoerbedrijf te doen goedmaken door onnodig hoge beloningen voor dat vervoer. De post is hiervan al het eerste voorbeeld. In de Memorie van Antwoord aan de Eerste Kamer in Juli j.l. heeft de Minister cijfers gegeven van de bijdragen, die de Posterijen hebben betaald voor de exploitatie van

de luchtlijnen op Indië. Dit waren bedragen van f 3½ à 4 miljoen per jaar. Wanneer men weet, dat de rederijen voor het postvervoer naar en van Indië in enig jaar nimmer een grotere vergoeding hebben genoten dan een miljoen, doet zich de vraag dus voor, of voor dat postvervoer op zichzelf die hogere uitgaven nodig waren. De commissie, die de overigens ongelukkig verlopen vlucht van de Postjager heeft geleid, heeft indertijd in een uitvoerig rapport aan de Regering aangetoond, dat het postvervoer, mits met louter postvliegtuigen, in kortere tijd dan met gemengd post- en passagiersvliegtuigen en tegen de helft van de kosten kon plaatsvinden. De toenmalige minister heeft, op advies van zijn adviseurs, gemeend dat rapport naast zich neer te moeten leggen. Volksvertegenwoordiging en pers zijn er niet van in kennis gesteld. Ik erken, dat het een belang was ook in die jaren reeds het passagiersvervoer door de lucht mogelijk te maken, maar het Nederlandse volk is ervan onkundig gebleven, dat de posterijen een verkapte subsidie van enkele miljoenen aan de luchtvaart gaven voor andere belangen dan postvervoer.

Met het passagiersvervoer kan hetzelfde geschieden. Het vervoer van gouvernementspassagiers per schip vond van de oprichting der scheepvaartlijnen op Indië af plaats onder een contract tussen de rederijen en de Nederlandse Regering, later het Nederlands-Indische Gouvernement. De afsluiting van zulk een contract, dat meestal voor 10 of meer jaren werd aangegaan, was altijd het onderwerp van moeilijke onderhandelingen, waarbij de Regering immer lagere passageprijzen wist te bedingen dan die voor anderen golden, zonder dat de Regering zich aan een bepaalde omvang van het vervoer bond. Het risico van vermindering van het vervoer, terugtrekken van zekere passagiers van hogere naar lagere klassen, waardoor de schepen vaak, speciaal in de hogere klassen, met veel lege bedden voeren, bleef geheel voor de rederijen. Het passagiersvervoer is dan ook vaak verliesgevend geweest en kon alleen door het vrachtvervoer worden goedge maakt. De jaarverslagen der rederijen bewijzen, dat de Regering er in normale jaren steeds in geslaagd is de voor haar geldende tarieven zo laag te doen stellen, dat de rederijen onder gunstige omstandigheden slechts een uiterst kleine marge op hun totale winst overbleef en bij slechtere omstandigheden die marge in een tekort oversloeg. Dit was het gevolg van een overigens te loven commercieel standpunt van de Regering.

Zal men dit ook tegenover het eigen vervoersbedrijf innemen? Wij zien nu per vliegtuig vele passagiers voor gouvernementstreken reizen, die vroeger zeker niet voor eerste klasse- of dergelijk duur vervoer in aanmerking kwamen. Inderdaad worden de vliegtuigen, wanneer geen passagiers, wier spoedige overkomst ontwijfelbaar de hogere vervoerskosten door de lucht wettigt, in voldoende aantallen aanwezig zijn, vaak met andere passagiers opgevuld. Dit is onder de huidige omstandigheden onvermijdelijk en begrijpelijk, maar hoe zal het zijn als vliegtuig en schip beide weer lege plaatsen hebben? Krijgt het staatsbedrijf dan passagiers ten koste van het particuliere vervoer? Waarschijnlijk wel. Dat het scheepvaartbedrijf daardoor in versterkte mate de golven van de conjunctuur zal hebben op te vangen, dat een raming van toekomstige vervoersbehoeften, waaraan de rederijen zullen hebben te voldoen, daardoor niet te maken is en dat de bouw van grote passagiersschepen daardoor een voor de rederijen niet te aanvaarden speculatie wordt, schijnt nog niet algemeen te worden ingezien.

Zal de Overheid ook niet geneigd zijn hogere passages toe te staan dan in verhouding tot de scheepspassages en concurrerende luchtvaarttarieven nodig zouden zijn en tegen die hogere tarieven passagiers aan de vliegtuigen toe te wijzen, die economisch beter per schip zouden kunnen varen, zulks alleen om verliezen van de luchtvaart te voorkomen en feitelijk te camoufleren?

Verder kunnen ook de verliezen op andere luchtlijnen worden goedge maakt door te hoge post- en passagevergoedingen op de Indiëlijn of door vervoer van post en gouvernementsspassagiers naar de West tegen hogere vergoedingen dan op zichzelf nodig zouden zijn. De werkelijke verhouding tussen die verschillende belangen onttrekt zich dusdoende aan elke controle. Men komt er daardoor ook lichter toe om niet rendabele lijnen te beginnen of in stand te houden en de vraag, of het verlies op een bepaalde lijn verantwoord zal zijn wegens te verwachten compensatie in de toekomst, met grotere luchthartigheid met ja te beantwoorden dan wanneer geen mogelijkheid zou bestaan de verliezen der luchtvaartmaatschappij door hogere vergoedingen elders te compenseren. Het gevaar, dat het staatsbedrijf zodoende tot een grotere omvang wordt geforceerd dan economisch verantwoord is, is dan ook geenszins denkbeeldig.

Bij een particulier bedrijf en vooral bij zulk een bedrijf indien van beperkter arbeidsveld, dat niet in de broeikas van overheidssteun, in welke vorm dan ook, wordt opgekweekt, leiden economisch niet verantwoorde besluiten aanstonds tot zichtbare verliezen en komt men eerder tot herziening der gevolgd politiek. Toch heeft de Regering bij particuliere ondernemingen altijd de gelegenheid minder of niet-rendabele lijnen, waarvan het bestaan onder Nederlandse vlag om andere redenen gewenst is, te laten beginnen of te doen handhaven met behulp van subsidies. Zo is immers de scheepvaart ook tot ontwikkeling gekomen. Maar op deze wijze is het veel gemakkelijker voor volksvertegenwoordiging en publiek zich rekenschap te geven van wat er werkelijk geschiedt.

Prof. de Vries geeft ook nog als een argument, dat de vliegtuigen voor exploratie en kartering, voor de bestrijding van insecten en van plantenziekten, van toenemend belang zijn en de regeringen daarom ook zoveel belangstelling voor het vliegtuig hebben. Maar is dat een reden waarom de Staat dat alles zelf moet doen? Geschiedt dat dan niet goed of onvoldoende in andere landen, zoals de Verenigde Staten, waar de Staat dat ook niet zelf doet?

In het artikel, dat mij tot dit wederwoord aanleiding geeft, staat verder, dat men ten aanzien van de K.L.M. niet van een monopolie kan spreken, omdat zij op internationale lijnen steeds met mededingers te maken heeft. Dat het niet in de macht der Nederlandse Regering ligt de K.L.M. een wereldmonopolistische positie te verschaffen, is duidelijk. Ware dit wel zo, dan zou men als Nederlander allicht geneigd zijn de nadelen van zulk een monopolie met de voordelen voor Nederland te aanvaarden. Maar onze bedenking tegen de huidige situatie is juist, dat dit monopolie buitenlandse concurrentie niet weert en zich alleen keert tegen de Nederlanders op een terrein, waar de Nederlandse Regering geen gezag heeft en van het alleen tegen Nederlanders gerichte monopolie geen enkel voordeel kan trekken.

Wanneer bij de Spoorwegen of een ander binnenlands monopolistisch bedrijf de tarieven te hoog zijn of de exploitatie niet sluitend is, betekent het alleen, dat de bij die beschutte bedrijven betrokkenen ten koste van de rest der bevolking gezamenlijk een te hoog inkomen genieten; voor de algemene welvaart van het land behoeft dat niet altijd een bezwaar te zijn. De een heeft meer wat de ander minder heeft. Misschien, als er meer personen in dat bevoorrechte inkomen delen dan strikt noodzakelijk is en deze elders node gemist kunnen worden of ingeval de te hoge tarieven een belemmering voor andere bedrijvigheid zijn, is die bevoorrechtiging ook economisch een nadeel. Maar in het geval van de luchtvaart gaat het om een bedrijf, dat hoofdzakelijk buiten de landsgrenzen wordt uitgeoefend, waarbij de inkomsten en uitgaven grotendeels deviezen zijn. Daarbij wordt elke belemmering aan Nederlanders in de weg gelegd om aan de internationale concurrentie deel te nemen, een benadeling van het eigen land.

Het verkeer tussen Nederland en Oost-Indië van personen van Nederlandse nationaliteit kan men, evenals het vervoer van Britten binnen het Britse Empire, nog als binnenlands vervoer beschouwen, maar de ervaring in het zeevervoer heeft wel geleerd, dat de winstmogelijkheid samen met de mogelijkheid om landsreizigers goedkoop te vervoeren op die lijn eerst ontstaat, wanneer men naast de reizigers van eigen nationaliteit een vervoer van buitenlanders kan aantrekken. Op dit gebied hebben de rederijen een grote ervaring, een prima reputatie en een wereldwijde organisatie van grote bekwaamheid. Waarom wordt die dan geen gelegenheid gegeven ook in het luchtvervoer tot haar recht te komen? Waarom legt de verdorrende hand van het staatsmonopolie zich om elk initiatief op dit terrein?

Hiermee is ook het antwoord gegeven op de vraag, die door Prof. de Vries is gesteld, te weten: „Welk voordeel zou er aan verbonden kunnen zijn, wanneer men sommige lijnen geheel of gedeeltelijk in handen van afzonderlijke ondernemingen zou stellen?”

Tenslotte komt dan nog het antwoord op de vraag van Prof. de Vries: „Waarom doet gij, rederijen, dan niet mee in het kapitaal der K.L.M. en wordt dus participant in dat concern?” Langs die weg is de nodige samenwerking niet te bereiken! Ondernemingen hebben, evenals mensen, elk een eigen karakter. Men moet niet aan elkaar huwen wie niet bij elkaar horen. En de rederijen horen niet bij de K.L.M. De K.L.M. is een staatsbedrijf en de rederijen zijn uitgesproken zelfstandige particuliere ondernemingen.

Zij zijn zo gegroeid, doordat haar bedrijf hoofdzakelijk buiten Nederland ligt, zij op eigen initiatief en eigen risico, veelal zonder steun van eigen Regering, van eigen handel en industrie, tot in ver verwijderde gebieden de bronnen van haar bestaan hebben moeten ontwikkelen en tegen buitenlandse concurrenten moeten verdedigen.

De rederijen komen niets nader tot de K.L.M., wanneer zij geld zouden steken in dat staatsbedrijf; zij zouden daartoe ook niet gerechtigd zijn; want hoe zouden de besturen de verantwoordelijkheid daarvoor kunnen nemen tegenover hun aandeelhouders, daar de bestuurders immers de in de K.L.M. gestoken gelden niet kunnen blijven beheren, daar zij hoogstens zouden kunnen optreden als „adviseurs” in het K.L.M.-bedrijf.

Maar al ware deze moeilijkheid te overwinnen, al zou de Staat afstand willen doen van de zeggenschap over de K.L.M. en deze aan particuliere aandeelhouders en de door deze gekozen bestuurders willen overdragen, dan nog is in de richting, waarin de Regering de ontwikkeling der K.L.M. ziet, geen mogelijkheid voor daadwerkelijke medewerking van de rederijen te zien.

Het huidige bedrijf der K.L.M. vraagt reeds f 100 miljoen kapitaal. In het onlangs verschenen Gedenkboek, uitgegeven door het Koninklijk Instituut van Ingenieurs, komt een artikel voor onder de naam van Dr A. Plesman, waar in een grafiek o.a. wordt gegeven een prognose van de ontwikkeling van het Europees vervoer der K.L.M. Wanneer men op deze grafiek mag afgaan, dan groeit het Europees verkeer der K.L.M. reeds tussen 1950 en 1960 tot ongeveer het zesvoudige van 1947. Van het intercontinentale verkeer wordt geen prognose gegeven, maar laten wij aannemen, dat dit ook een dergelijk veelvoud van 1947 zou zijn, dan zal tussen 1950 en 1960 het kapitaal, nodig voor de K.L.M., laat ons zeggen moeten aangroeien tot een f 300 à f 600 miljoen. Welke mogelijkheid hebben de rederijen, met deze cijfers voor ogen, om in het wereldbedrijf der K.L.M. een positie te verkrijgen, waardoor het belang, dat zij hebben bij een bepaalde lijn of enkele luchtlijnen, die thans alleen door de K.L.M. worden uitgeoefend, voldoende tot zijn recht komt? Willen zij 50 pCt of meer hebben, dan zouden zij samen geleidelijk f 150 tot f 300 miljoen moeten opbrengen. Daarvoor zouden zij dan nog slechts een positie verkrijgen, waarin zij met drie of vier andere ondernemingen en de Staat gezamenlijk

de verantwoordelijkheid zouden moeten dragen en leiding moeten geven. In de praktijk komt daarvan niets terecht. Maar bovendien gaan deze bedragen zover uit boven de kapitalen, welke zij voor de luchtvaart beschikbaar kunnen en willen stellen, dat de rederijen deze kant helemaal niet op willen. Zij willen geen participanten zijn in een mammothbedrijf, maar zij willen de luchtverbindingen, waarbij zij door haar scheepvaartlijnen het meeste belang hebben, zelfstandig, alleen of in een gezamenlijke dienstregeling met een lijn, te exploiteren door het staatsbedrijf K.L.M., verzorgen. Zij willen de K.L.M. daarbij volkomen laten profiteren van de ervaring, die zij hebben opgebouwd, evenzeer als zij aan de K.L.M. zouden willen toevertrouwen de verzorging van die technische delen van het luchtvaartbedrijf, waarin de K.L.M. gespecialiseerd is, maar zij willen die samenwerking alleen als geheel zelfstandige en gelijkgerechtigde deelhebbers in een gezamenlijke dienst.

Pas wanneer de neiging bij de Regering en bij de bestuurders van de K.L.M. ontstaat om op deze basis met de rederijen samen te werken — een samenwerking, die het idee „monopolie” dus geheel laat schieten —, zal dat geheel ontstaan, waarvan de delen zo harmonisch op elkaar kunnen zijn afgestemd, dat naar buiten de Nederlandse luchtvaart, versterkt door de scheepvaart, als een krachtig en solied blok optreedt. Dan is het visioen verwezenlijkt, waarvan velen thans dromen, maar op geheel andere wijze en in geheel andere vorm dan diezelfde zich thans nog voorstellen.

Wij kunnen slechts hopen, dat het ijveren voor dit ideaal van samenwerking niet lang meer op de zo nodige waardering en erkenning zal behoeven te wachten.

Aan boord Vliegboot Huntington
Middellandse Zee, 18 September 1947.

Naschrift.

Bovenstaand artikel van de heer Bronsing geeft mij aanleiding tot een kort wederwoord.

De kern van mijn betoog kwam hierop neer: de K.L.M. is opgezet als een gemengd openbare onderneming, waarin de Regering op de meest aangelegen punten een beslissende stem heeft. Of dit juist is, hangt af van de positie, die de K.L.M. in de Nederlandse luchtvaart heeft in te nemen. De vraag moet bevestigend beantwoord worden, wanneer aan de K.L.M. een monopolie wordt gegeven, hetgeen hier niet wil zeggen, dat we met een werkelijk monopolistische markt te doen hebben, maar dat „Nederland met slechts één onderneming aan de internationale concurrentie zal deelnemen”. Verschillende argumenten pleiten voor de verlening aan de K.L.M. van een dergelijk monopolie. Dan is ook over de vorm beslist; immers „De verlening van een monopolie moet, vooral wanneer grote collectieve belangen ermee gemoeid zijn, vergezeld gaan van een belangrijke mate van zeggenschap der Regering”. „Anderzijds is een grote mate van soepelheid en van vrijheid bij de dagelijkse leiding evenzeer geboden”. Daarom dient „de luchtvaart als een onderneming volgens commerciële beginselen te worden geleid”.

Wat voert de heer Bronsing nu tegen dit betoog aan? In de eerste plaats beweert Schr., dat de K.L.M. niet is opgezet als een gemengd openbare onderneming, maar dat zij een staatsbedrijf is. Zijn beschouwing komt hierop neer, dat dit identieke begrippen zijn. Een gemengd openbare onderneming wordt steeds gedefinieerd als een onderneming, waarin zowel particulieren als openbare lichamen deelnemen, terwijl sommigen daar nog aan toe voegen, dat de openbare lichamen krachtens aandelenbezit, de wet, een concessie of een overeenkomst een beslissende invloed moeten bezitten, hetgeen juist voor de heer Bronsing de reden is om het bestaan van gemengd openbare ondernemingen te ontkennen. Anderen menen, dat de verhouding, waarin beide groepen invloed hebben, voor de begripsbepaling onverschillig is. Maar steeds ziet

men een zeer reëel onderscheid tussen een staatsbedrijf en een gemengd openbare onderneming. Weigeren de particulieren deel te nemen, dan zal uiteraard de opzet van de K.L.M. niet of slechts ten dele kunnen worden verwezenlijkt. Maar ook dan wordt ze nog geen staatsbedrijf, maar een zuiver openbare onderneming.

De heer Bronsing zegt dan ook ten onrechte, dat ik verschillende argumenten aanvoer voor een staatsmonopolie. Mijn betoog gaat juist daartegen in. Schr. heeft helaas mijn artikel weinig nauwkeurig gelezen. De argumenten, die hij citeert, komen in een ander verband voor. Zij volgen op de zin: „Overal is de grondslag voor de opbouw van de luchtvaart geweest, de ondersteuning door de verschillende regeringen van één grote nationale maatschappij”, waarmede nog in het midden gelaten is, welk karakter deze maatschappij zal hebben. Eerst daarna volgt, steunende op andere argumenten, het betoog, dat de luchtvaart niet in handen moet worden gelaten van particuliere concurrerende ondernemingen of van een particulier monopolie, maar van een gemengd openbare onderneming. Nergens heb ik dan ook het feit, dat de luchtvaart nog niet volgroeid is, als argument voor een staatsmonopolie gebezigd. Eerst wordt het aangevoerd bij de „redenen die deze gang van zaken (nl. ondersteuning van één luchtvaartmaatschappij door de regeringen) hebben bevorderd”. En verderop wordt het voor een tegengesteld betoog gebruikt: „Juist omdat de luchtvaart nog niet een volgroeid bedrijf is, moet er plaats zijn voor een krachtige ontplooiing van ondernemersactiviteit”.

Op de kern van mijn betoog gaat Schr. nauwelijks in. Welke keuze doet hij uit het beperkt aantal mogelijkheden, dat hier bestaat? Het wordt niet met zoveel woorden gezegd. Wil hij vrijheid van vestiging voor luchtvaart-ondernemingen en dus vrije mededinging op de verschillende luchtlijnen? Het wordt nergens gezegd en het zou dan onhoffelijk zijn te veronderstellen, dat Schr. iets dergelijks zou willen verdedigen. Ook voor het toelaten van een enkele mededinger op bepaalde lijnen pleit hij niet. Blijft derhalve alleen over het monopolie, hetzij aan één maatschappij te verlenen, hetzij voor de afzonderlijke lijnen telkens aan verschillende maatschappijen. Het laatste wordt klaarblijkelijk door de heer Bronsing voorgestaan. De rederijen willen, zo zegt hij, de luchtverbindingen, waarbij zij door haar scheepvaartlijnen het meeste belang hebben, zelfstandig verzorgen, alleen of in samenwerking met de K.L.M. Maar op deze lijn heeft de rederij — althans voorzover de Nederlandse luchtvaart betreft — toch weer een monopolie. Of de rederij deze lijn alleen bezit of tezamen met de K.L.M., brengt hierin, gelijk vanzelf spreekt, geen verandering. Het is mogelijk, dat een rederij daaruit voordeel trekt, maar ik vind bij Schr. geen poging om aan te tonen, dat het algemeen belang daarbij gebaat is. In mijn artikel heb ik reeds geschreven, dat ik daarvoor geen argumenten weet te vinden, dat integendeel de technische vooruitgang er niet door bevorderd zal worden, dat kostenbesparing er niet van te verwachten is en dat een voldoende specialisatie in de leiding erdoor bemoeilijkt wordt. Ook de heer Bronsing blijkt dus geen tegenstander te zijn van het monopolie van luchtvaartlijnen; hij wil alleen, dat de rederijen een deel ervan verkrijgen. Over de basis van mijn betoog, de stelling: „De verlening van een monopolie moet echter, vooral wanneer grote collectieve belangen ermee gemoeid zijn, vergezeld gaan van een belangrijke mate van zeggenschap der Regering”, maakt hij echter geen enkele opmerking.

Ik betreur het, dat Schr. geen oog heeft voor hetgeen ik aan het slot van mijn artikel met een enkel woord heb betoogd, nl. dat bij de toenemende overheidsbemoeiing decentralisatie in verschillende vormen nodig zal zijn en dat de gemengd openbare onderneming een van deze vormen kan zijn. Ook tegen het einde van zijn artikel ontkent Schr. wederom de mogelijkheid daarvan: „De rederijen horen niet bij de K.L.M. De K.L.M. is een staats-

bedrijf en de rederijen zijn uitgesproken zelfstandige particuliere ondernemingen. Men moet niet aan elkaar huwen wie niet bij elkaar horen". Men zou het huwelijk ook in meer dan een opzicht kunnen omschrijven als een vruchtdragende samenwerking tussen het ongelijksoortige. Dat uitgesproken particuliere ondernemingen en de Staat of staatsbedrijven niet bij elkaar horen en niet zouden kunnen samenwerken, acht ik een noodlottige dwaling. Veel zal er van afhangen of deze ongelijksoortige grootheden tot een vruchtdragende samenwerking kunnen komen.

F. DE VRIES.

INTERNATIONALE NOTITIES.

VOEDSEL UIT DE VERENIGDE STATEN

De door President Truman op touw gezette voedselbesparingscampagne is voor „The Economist” van 11 dezer aanleiding, om de factoren, die aan het huidige peil der Amerikaanse voedselvoorziening ten grondslag liggen, nader te onderzoeken. Wie de mogelijkheden, om Europa van voedsel te voorzien, dieper analyseert, komt tot de conclusie, dat er in de Verenigde Staten geen sprake is van productie op beperkte schaal; de totale productie van voedingsmiddelen en andere, agrarische producten zal dit jaar 35 tot 40 pCt boven het vooroorlogse peil liggen en, ondanks de slechte maïsogst, slechts iets beneden het niveau der afgelopen twee jaren.

Veeleer moet in aanmerking worden genomen, dat de consumptie in de Verenigde Staten op een zeer hoog peil ligt. Het blad geeft in dit verband de volgende cijfers, waarin een vergelijking met het Verenigd Koninkrijk wordt gegeven:

Vermeedelijke civiele consumptie per hoofd.

	Verenigde Staten 1947 in % van		Verenigd Koninkrijk 1946-1947 in % van	
	1946	1935/39	1946	Vóór de oorlog
Totaal	100	118		
Vlees	101	123	104	85
Eieren	101	127	100	85
Gevogelte	94	132	129	89
Melk	100	101	100	144
Oliën en vetten	108	95	96	74
Vers fruit	105	107	117	80
Geconserveerd fruit	92	128	96	63
Verse groenten	95	111	96	108
Aardappelen	100	93	100	166
Suiker (geraff.)	124	96	103	75
Maïsmeel	112	83		
Tarwemeel	96	98	98	112
Soep in blik en babyvoedsel	90	200		

In de cijfers voor de Verenigde Staten zit ongetwijfeld „much waste and not a little liberal overeating”. De oorzaak hiervan is in wezen de inflationaire situatie; zelfs bij de sterk gestegen productie is er nog voortdurend zwevende koopkracht. De vraag van de zijde van het buitenland is daarbij van niet veel belang: de exporten leggen beslag op slechts ongeveer 7 pCt van de agrarische productie.

Een tweede factor van betekenis is, zo zegt „The Economist”, de agrarische politiek der Verenigde Staten. Vorig jaar bijv. werden van overheidswege grote hoeveelheden aardappelen aangekocht en vernietigd in „price-support operations”, gekoppeld aan officiële (en met succes bekroonde) pogingen om dit jaar de met aardappelen beteelde oppervlakte te reduceren. Aardappels zijn daardoor thans schaars en duur. Dezelfde politiek werd gevolgd t.a.v. pluimvee en eieren. Gevolg van dit alles: een grotere vleesconsumptie, opschroeving van het budget der consumenten en schaarste aan granen (veevoeder!).

DE WERKZAAMHEDEN VAN HET INTERNATIONALE MONETAIRE FONDS.

Na de immobilisatie van het restant van de Amerikaanse lening, ten bedrage van \$ 400 miljoen, moest

Engeland, zo schrijft „The Banker” van October, er reeds spoedig toe overgaan zijn laatste twee reserves aan te spreken: het goud in het wisselkoersregalisatiefonds en de bij het Internationale Monetaire Fonds beschikbare faciliteiten. De directe behoeften van het land bleven nl. ook na Dalton's bekende radiotoespraak van 20 Augustus jl. op een hoog peil (zowel tengevolge van seizoensinvloeden als van het feit, dat de maatregelen tot beperking van de import en stimulering van de export zich niet direct voelbaar maken).

De eerste stap in dit verband was de verkoop van £ 20 miljoen door de Bank of England aan de Federal Reserve Bank te New York (inmiddels, zoals men weet, door andere goudverkopten gevolgd); de tweede bestond in een aankoop van \$ 60 miljoen van het Internationale Monetaire Fonds.

De laatste maatregel acht „The Banker” gewettigd, aangezien, indien de koers van \$ 4,03 per £ moest worden gehandhaafd, het moment was bereikt, waarop reserves moesten worden aangesproken. Daar het Internationale Monetaire Fonds pas interest gaat berekenen op saldi van de valuta van een lid, wanneer deze saldi het quotum van dat lid overschrijden, kan Engeland valuta van het Fonds kopen (tegen sterling) tot het bedrag van zijn goudstorting plus die sterlingbedragen, die eventueel door andere leden aan het Fonds zijn verkocht. Momenteel belopen deze beide posten in totaal ongeveer \$ 217 miljoen; tot dit bedrag kan Engeland dus valuta kopen zonder andere kosten dan de „initial service charge” van $\frac{3}{4}$ pCt.

De toestemming van de autoriteiten van het Fonds voor de Engelse aankoop van valuta bewijst volgens „The Banker”, dat hun inziens de Engelse moeilijkheden vallen onder de definitie „temporary disequilibrium”. Voordat de Engelse aankoop plaats vond, was de activiteit van het Fonds beperkt geweest tot verkopen aan Frankrijk, Mexico en — een klein bedrag — aan Nederland. Recente gegevens tonen aan, dat Frankrijk en Mexico hun faciliteiten bij het Fonds voor de komende periode van 12 maanden reeds vrijwel geheel hebben benut. De transactie met Engeland kan, zo zegt „The Banker”, wel eens het signaal zijn voor een veel omvangrijker beroep op het Internationale Monetaire Fonds dan tot nu toe het geval is geweest.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De geldmarkt vertoonde in de afgelopen week, wat de discontonoreringen betreft, vrijwel geen veranderingen t.o.v. de in het voorgaande overzicht genoemde. Callgeld bleef ruim aangeboden, zodat het tegen $\frac{3}{4}$ pCt in vrij belangrijke mate niet was te plaatsen. De indruk bestaat, dat de banken zich betrekkelijk ruim van liquide middelen hebben voorzien, met het oog op het feit, dat in de komende 3 à 4 maanden vrijwel geen promessen komen te vervallen.

Het schijnt, dat de inning der heffingen in geen geval meer dit jaar zal beginnen, en wellicht wel tot het volgende voorjaar zal worden uitgesteld, omdat de voorlopige aanslagen in V.A.B. en Vermogensheffing ineens nog niet zijn uitgereikt. Voor de banken betekent dit een gelukkige omstandigheid in verband met het zoëven gesignaleerde feit, dat in de eerstkomende maanden vrijwel geen schatkistpromessen komen te vervallen, en daarna vrij grote bedragen. Weliswaar zullen zij ook wel met schatkistpromessen kunnen betalen, doch voldoening met het provenu van vervallen promessen zal wel voordeliger zijn in de meerderheid der gevallen.

Belangrijk is, dat aan Nederland ongeveer 36.000 kg door Duitsland geroofd goud zal worden teruggegeven, hetgeen ongeveer 25 pCt van de in totaal weggevoerde hoeveelheid uitmaakt. Het betekent een welkome aan-

vulling van onze voorraad internationaal betaalmiddel met f 106,6 miljoen.

Het koersniveau van binnenlandse fondsen vertoonde in de afgelopen week slechts geringe wijzigingen, al was een stijgende tendentie wel min of meer aanwezig. Aandelen Koninklijke ondergingen een sterke koersstijging als gevolg van geruchten over een ophanden zijnde emissie, waarbij men uiteraard hoopt op een waardevolle claim. Aandelen Incasard en Amsterdamsche Bank werden weer verhandeld, en zoals te verwachten, op hogere koersen. Aan het einde der week noteerden aandelen I.B. 162 en aandelen A.B. 163.

Indische fondsen ondergingen een aanzienlijke koersstijging als gevolg van verbeterde toestanden en als gevolg van mededelingen over het meevallen van de ver Nielingen.

	10 Oct. 1947	17 Oct. 1947
A.K.U.	186½	179½
v. Berkel's Patent	130½	125½
Lever Bros. Unilever C.v.A.	303½	307
Philips G.b.v.A.	382½	393½
Koninklijke Petroleum	460	485
H.A.L.	235	185 1)
N.S.U.	191½	183
H.V.A.	232	239½
Deli Mij. C.v.A.	161	168
Amsterdam Rubber	156	162½

1) Ex dividend.

STATISTIEKEN.

NATIONALE BANK VAN BELGIË. (Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Totaal van de goud-voorraad 1)	Buitenlandse deviezen	Papier op België	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel- en pasmunt	Vorderingen op de Staat
26 Dec. 1946	32.226	5.648	4.953	214	698	49.158
4 Sept. 1947	28.455	12.177	4.528	492	735	52.111
11 " 1947	28.459	12.288	4.433	316	737	51.866
18 " 1947	28.479	12.340	4.693	319	757	50.886
25 " 1947	28.478	12.169	4.499	440	727	50.881
2 Oct. 1947	28.288	12.531	4.848	600	708	51.864
9 " 1947	28.434	12.229	5.445	467	705	51.916

Data	Overheidsfondsen	Totaal activa 2)	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldi		Besluitwet van 6 Oct. '44 3)
				van de Schatkist	van anderen	
26 Dec. 1946	637	159.377	72.165	1	4.482	614
4 Sept. 1947	637	165.553	79.185	4	4.954	519
11 " 1947	637	165.247	79.013	4	4.771	518
18 " 1947	637	164.665	78.309	5	4.695	516
25 " 1947	637	164.592	78.125	5	4.678	515
2 Oct. 1947	637	166.275	79.647	5	4.667	514
9 " 1947	637	166.774	79.750	1	4.902	512

1) Waarvan 10.493 miljoen francs onbeschikbaar goudsaldo na herwaardering van de goudvoorraad (Besluitwet no. 5 van 1-5-1944).

2) Waaronder begrepen de post „Emissiebank te Brussel”, ten bedrage van 64.597 miljoen francs.

3) Deze post omvat: oude biljetten over te boeken op tijdelijk onbeschikbare of geblokkeerde rekeningen en niet aangegeven oude biljetten.

NATIONALE BANK VAN ZWITSERLAND. (Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaalvoorraad	Buiteni. Wissels	Disconto's en voorschotten	Effecten	Biljetten in omloop	Andere credieten
31 Dec. 1946	4.949,9	158,0	238,7	52,7	4.090,7	1.163,7
30 Sept. 1947	5.307,2	64,9	154,8	48,8	4.107,9	1.174,2
7 Oct. 1947	5.352,1	62,3	116,9	48,9	4.067,1	1.202,3
15 Oct. 1947	5.354,9	43,7	86,9	48,8	4.041,1	1.171,2

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 20 October 1947.

Activa.			
Wissels, promessen en schuldbrieven in disconto	Hoofdbank f Bijbank Agentsch.	— — 34.115,20	f 34.115,20 1)
Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven, door de Bank gekocht (art. II, 1e lid. sub 3 van de Bankwet 1937 j° art. 4 van het Koninklijk besluit van 1 October 1945, Staatsblad No. F 204)			—
Schatkistpapier, door de Bank overgenomen van de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947			2.100.000.000,—
Beleningen (incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand)	Hoofdbank f Bijbank Agentsch.	141.540.020,33 419.728,41 9.277.890,18	
		f 151.237.638,92	
Op effecten, enz.		150.838.797,79 2)	
Op goederen en celen		398.841,13	
			f 151.237.638,92 3)
Voorschotten aan het Rijk (art. 16 van de Bankwet 1937)			—
Boekvordering op de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947			1.500.000.000,—
Munt en muntmateriaal:			
Gouden munt en gouden muntmateriaal		f 504.427.809,26	
Zilveren munt, enz.		2.275.088,42	
			f 506.702.897,68
Papier op het buitenland		f 173.075.800,—	
Tegood bij correspondenten in het buitenland		129.772.673,64	
Buitenlandse betaalmiddelen		5.131.004,91	
			f 307.979.478,55
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds			78.986.130,30
Gebouwen en inventaris			3.500.000,—
Diverse rekeningen			58.501.573,36
			f 4.706.941.834,01

Passiva.

Kapitaal		f 20.000.000,—
Reservefondsen		12.452.579,46
Bijzondere reserves		32.247.868,69
Pensioenfonds		16.865.815,32
Bankbiljetten in omloop (oude uitgiften)		125.365.445,—
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgiften)		2.812.020.345,—
Bankassigaties in omloop		87.680,21
Rekening-courant saldo's:		
's Rijks Schatkist:	f 973.279.851,52	
Geblokkeerde saldo's van banken	73.543.164,61	
Geblokkeerde saldo's van anderen	38.397.287,81	
Vrije saldo's	471.014.317,39	
		f 1.556.234.621,33
Diverse rekeningen		131.667.479,—
		f 4.706.941.834,01

1) Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen

2) Waarvan aan Nederlands-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99)

3) Circulatie der door de Bank namens de Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten

BANK VAN ENGELAND. (Voornaamste posten in miljoenen ponden).

Data	Metaalvoorraad	Govt. debts and Govt. securities	Fiduciary issue	Biljetten in circulatie	Biljetten in Banking Dept.
25 Dec. '46	0,2	1.449,1	1.450	1.428,2	22,1
1 Oct. '47	0,2	1.449,3	1.450	1.375,5	74,7
8 Oct. '47	0,2	1.449,3	1.450	1.374,3	75,9
15 Oct. '47	0,2	1.449,3	1.450	1.368,6	81,6

Data	Gouden en zilveren munt	Govt. securities	Other securities		Deposits		
			Disc. and advances	Securities	Totaal	Public deposits	Banken
25 Dec. '46	1,3	311,8	13,6	15,8	346,5	10,3	278,9
1 Oct. '47	2,2	301,5	14,5	27,7	402,0	9,7	297,4
8 Oct. '47	2,2	303,5	10,0	18,6	392,5	12,3	288,0
15 Oct. '47	2,1	310,6	5,8	19,4	401,8	11,5	295,8

DE NEDERLANDSCHE BANK.
(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal	Papier op het buitenland	Tegoed bij corresp. in het buitenland en buitenlandse betaalmiddelen	Wissels, prom. enz. en open marktpapier	Beleningen
30 Dec. '46	700.876	4.434.786	100.816	103	153.109
8 Sept. '47	504.041	149.636	250.985	—	153.545
15 " '47	504.096	149.636	251.012	—	154.541
22 " '47	504.156	157.430	240.567	—	154.668
29 " '47	504.224	157.430	221.868	—	153.732
6 Oct. '47	504.270	160.207	189.655	—	155.949
13 " '47	506.613	166.137	167.574	34	151.613
20 " '47	506.703	173.076	134.904	34	151.238

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in rekening-courant			
		's Rijks Schatkist	Geblokkeerde saldi van banken	Geblokkeerde saldi van anderen	Vrije saldi
30 Dec. '46	2.744.151	1.099.855	90.071	43.706	590.158
8 Sept. '47	2.831.897	877.503	32.548	39.767	693.735
15 " '47	2.816.325	918.682	34.523	49.697	652.453
22 " '47	2.801.388	895.198	57.168	49.040	663.943
29 " '47	2.856.116	860.416	41.084	38.197	647.384
6 Oct. '47	2.857.169	985.170	39.044	43.615	483.981
13 " '47	2.828.328	1.002.647	61.767	41.156	459.534
20 " '47	2.812.020	973.280	73.543	38.397	471.014

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	7 Oct. 1947	30 Sept. 1947
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederl. Bank N.V.	f 1006.542.494,25	f 848.107.095,63
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	" 524.498,20	" 515.752,49
Kasvorderingen wegens creditverstreking aan het buitenland	—	—
Dagdelening tegen onderpand	—	—
Saldo der postrekeningen van Rijkscomptabellen	" 345.512.482,35	" 332.808.836,22
Voorschotten op ult. Augustus 1947 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	" 67.572.656,55	" 67.572.656,55
Vordering in rek.-courant op: Nederlands-Indië	" 720.035.392,76	" 690.533.517,28
Suriname	" 24.236.685,02	" 39.851.797,52
Curaçao	" 995.980,99	" 895.980,99
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	—	" 38.563.078,53
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	—	—
Andere staatsbedrijven en instellingen	" 192.632.662,70	" 190.133.677,21
Verplichtingen		
Voorschot door De Nederl. Bank N.V. verstrekt	—	—
Voorschot door De Nederlandsche Bank N.V. in rekening-courant verstrekt	—	—
Schuld aan de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	f 1256.468.800,—	f 1099.068.800,—
Schatkistpromessen bij De Nederlandsche Bank N.V. Ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	" 2100.000.000,—	" 2100.000.000,—
Schatkistpromessen in omloop (rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank N.V. is geplaatst nihil) f 6.469,8 m/m w.o. garantie Bretton Woods f 667 m/m	" 5802.800.000,—	" 5774.000.000,—
Dagdeleningen	—	—
Muntbiljetten in omloop	" 147.393.619,—	" 147.591.731,—
Schuld op ult. Augustus 1947 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	—	—
Schuld in rek.-courant aan: Nederlands-Indië	—	—
Suriname	—	—
Curaçao	—	—
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	" 2.100.260,39	—
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	" 451.945.501,81	" 439.862.174,34
Andere staatsbedrijven	" 5.319.447,51	" 3.930.121,20
Schuld aan diverse instellingen in rekening met 's Rijks Schatkist	" 3129.536.509,05	" 3164.180.464,78

BANK VAN FRANKRIJK.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaalvoorraad	Disconto's en voorschotten	Voorschotten aan de Staat		
			Vaste	Schatkist	Bezettingskosten Duitsland
26 Dec. 1946	94.817	118.302	59.449	67.900	426.000
25 Sept. 1947	52.817	144.000	129.449	139.300	426.000
2 Oct. 1947	52.817	147.799	129.449	139.700	426.000
9 Oct. 1947	52.817	164.357	129.449	143.500	426.000

Data	Bankbiljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Staat	Diversen
26 Dec. 1946	721.865	63.458	765	62.693
25 Sept. 1947	852.195	72.078	779	70.323
2 Oct. 1947	873.916	68.929	760	67.030
9 Oct. 1947	872.464	77.726	776	75.829

ZWEEDESE RIJKSBANK.

(Voornaamste posten in miljoenen kronen).

Data	Metaal		Staatsfondsen		Saldi buitenland	Fondsen ter beschikking der staats-schuld	Promessen staats-schuld
	Goud	Overwaarde goud	Eigen	Vreemd			
31 Dec. 1946	839	532	1.544	504	284	94	182
30 Sept. 1947	204	129	2.362	391	142	94	182
7 Oct. 1947	213	135	2.432	379	129	94	182
15 Oct. 1947	219	139	2.456	382	121	94	182

Data	Biljetten in circulatie	Deposito's					Regularisatie-rekening
		Direct opvraagbaar			45 dagen	Buitenlandse banken	
		Totaal	Staat	Banken			
31 Dec. 1946	2.877	875	706	94	230	174	7
30 Sept. 1947	2.664	705	570	62	163	190	3
7 Oct. 1947	2.557	816	601	149	163	187	3
15 Oct. 1947	2.537	884	602	218	163	183	3

FEDERAL-RESERVE BANKS.

(Voornaamste posten in miljoenen dollars).

Data	Metaalvoorraad		Other cash	U.S. Govt. securities
	Totaal	Goudcertificaten		
31 Dec. 1946	18.381	17.587	268	23.350
3 Sept. 1947	20.534	19.847	232	22.224
10 Sept. 1947	20.592	19.892	238	22.042
17 Sept. 1947	20.725	20.020	253	21.756

Data	F.R.-biljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Govt.	Memberbanks
31 Dec. 1946	24.945	17.353	393	16.139
3 Sept. 1947	24.623	18.236	459	16.628
10 Sept. 1947	24.650	18.135	243	16.932
17 Sept. 1947	24.566	18.298	240	17.128

INDEXCIJFERS VAN LONEN VOLGENS REGELINGEN IN NEDERLAND ¹⁾.

1938/1939 = 100	Nijverheid ²⁾	Landbouw ³⁾	Nijverheid en landbouw
Aug. 1939	101	100	101
Mei 1945	116	190	126
Mrt 1947	165,6	240,6	176,1
Apr. 1947	165,3	240,6	175,8
Mei 1947	165,2 ⁴⁾	243,9 ⁴⁾	176,2 ⁴⁾
Juni 1947	166,4 ⁴⁾	243,9 ⁴⁾	177,3 ⁴⁾
Juli 1947	166,6 ⁴⁾	243,9 ⁴⁾	177,4 ⁴⁾
Aug. 1947	169,0 ⁴⁾	243,9 ⁴⁾	179,5 ⁴⁾
Sept. 1947	169,4 ⁴⁾	243,9 ⁴⁾	179,8 ⁴⁾

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.“.

²⁾ Gemiddelden 24 bedrijfstakken.

³⁾ Akkerbouw en veehouderij.

⁴⁾ Voorlopige cijfers.

⁵⁾ Verhoging lonen metaalnijverheid, o.a. als compensatie voor aftrek pensioenpremie.

INLEGGINGEN EN TERUGBETALINGEN BIJ DE SPAARBANKEN IN NEDERLAND ¹⁾.

(in miljoenen guldens).

Maand	Inleggingen			Terugbetalingen			Saldo
	R.P.S.	Part.	Totaal	R.P.S.	Part.	Totaal	
Aug. 1939	22,7	24,3	47,0	29,7	22,9	52,6	— 5,6
Dec. 1946	18,2	17,9	36,1	25,2	18,9	44,1	— 8
Tot. 1946	246,4	295,1	541,5	544,5	377,1	921,6	—380,1
Jan. 1947	20,5	31,2	51,7	26,2	24,2	50,4	+ 1,3
Febr. 1947	21,8	22,8	44,6	20,3	18,3	38,6	+ 6,0
Mrt 1947	18,9	26,1	45,0	24,6	22,7	47,3	— 2,3
April 1947	23,8	22,4	46,2	29,3	25,2	54,5	— 8,2
Mei 1947	19,8	25,5	45,3	28,9	25,6	54,5	— 9,2
Juni 1947	20,9	24,7	45,6	26,2	23,0	49,2	— 3,6
Juli 1947	22,3	26,0	48,3	29,1	25,5	54,6	— 6,3
Aug. 1947	21,9	26,5 ²⁾	48,4	24,7	22,6 ²⁾	47,3	+ 1,1

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.“.²⁾ Voorlopige gegevens.
INDEXCIJFERS VAN GROOTHANDELSPRIJZEN ¹⁾.

Juli'38-Juni'39 = 100	1946	April 1947	Mei 1947	Juni 1947	Juli 1947	Aug. 1947
Voedingsmiddelen:						
plantaardige	209,2	229,2	230,1	228,4	235,8	228,1
dierlijke	190,8	200,1	183,1	182,4	178,0	179,7
totaal	200,0	214,7	206,3	205,2	206,5	203,6
Grondstoffen:						
houtw. buitenlands	462,7	622,5	622,5	622,5	622,5	622,5
chem. producten ..	272,5	355,4	352,4	356,8	363,1	358,6
textielwaren	258,2	281,4	279,5	286,1	286,2	287,9
lederwaren	223,9	242,9	242,9	242,9	242,9	242,9
metaalwaren	261,1	286,3	296,8	296,8	296,2	295,7
papierwaren	332,0	425,3	446,7	468,5	519,7	519,7
hulpstoffen	170,0	186,7	186,7	186,7	214,1	215,0
totaal	281,7	315,9	320,6	323,0	337,2	337,7
Afgewerkte producten:						
glas, aardewerk, enz.	238,2	256,4	256,3	256,3	256,3	256,4
houtwaren	348,7	388,4	388,4	390,3	390,3	390,1
chem. producten ..	328,3	318,1	318,9	324,2	314,6	314,4
textielwaren	314,9	335,7	340,6	348,3	346,8	344,0
lederwaren	292,0	312,2	315,7	317,6	321,5	325,9
papierwaren	282,6	300,0	300,0	300,0	300,0	300,0
gefabr. voed.midd.	211,2	222,8	222,8	223,3	223,8	223,6
metaalwaren	247,8	262,2	261,4	262,3	263,9	264,1
totaal	260,8	274,2	274,9	277,0	276,3	276,0
Algem. indexcijfer	251,4	268,4	268,1	269,7	271,6	271,0

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.“.²⁾ De wegingscoëfficiënten hebben betrekking op het jaar 1941.
GOUDPRODUCTIE ¹⁾.

(in 1.000 dollars van circa \$ 35 per ounce fijn).

Jaar	Zuid-Afrika	Veren. Staten ²⁾	Canada ³⁾	Australië ⁴⁾	Totaal rapporteerd ⁵⁾
1939	448.753	196.391	178.303	56.182	1.020.297
1940	491.628	210.109	185.890	55.878	1.094.264
1941	504.268	209.175	187.081	51.039	1.089.395
1942	494.439	130.963	169.446	42.525	966.132
1943	448.153	48.808	127.796	28.560	760.527
1944	429.787	35.778	102.302	16.310	682.061
1945	427.862	32.511	92.794	16.450	645.323
1946	417.647	56.890	98.994	21.595	688.973
1947 Jan.	34.021	7.612	8.195 ⁶⁾	2.205	58.127 ⁶⁾
Febr.	19.965	5.483	7.806 ⁶⁾	1.820	41.044 ⁶⁾
Maart	28.665	5.500	9.235 ⁶⁾	1.820	51.824
April	31.824	6.246	8.921 ⁶⁾	1.820	55.412
Mei	35.308	7.220	9.412 ⁶⁾	1.785	
Juni	33.984	6.117	9.418	1.890	

¹⁾ Ontleend aan: „Federal Reserve Bulletin” van September 1947.²⁾ Exclusief Sovjet Rusland.³⁾ Inclusief Philippijnen. Jaarcijfers: „U.S. Mint”. De jaarcijfers zijn schattingen van de „U.S. Mint”; de maandcijfers schattingen van het „American Bureau of Metal Statistics”. Voor 1945 is het totaal van de maandcijfers van het „American Bureau of Metal Statistics” gelijk gemaakt aan het jaarcijfer van de „U.S. Mint”.⁴⁾ Te beginnen met 1945 zijn de Canadese cijfers onderhevig aan eventuele officiële revisie.⁵⁾ Te beginnen met Dec. 1941 werden de gegevens verschaft door het „American Bureau of Metal Statistics”. Voor de periode Dec. 1941—Dec. 1943 hebben de cijfers betrekking op Australië van Jan. 1944 af alleen op West-Australië.⁶⁾ Herziene cijfers.

Maakt gebruik van de rubriek „Vacatures” voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties die deze annonces tengevolge hebben is doorgaans uitermate bevredigend; begrijpelijk: omdat er bijna geen groote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

DE KOLENPOSITIE VAN NEDERLAND ¹⁾.

(in 1.000 kg).

Maand	Productie Limburgse mijnen	Verzonden voor binnenlandse behoefte	Invoer
Totaal 1946	8.313.827	6.387.903	2.666.502
Gem. p. mnd	692.819	532.325	222.209
Jan. 1947	833.027	628.209	223.709
Febr. 1947	802.805	581.347	225.008
Maart 1947	885.207	704.494	365.092
April 1947	817.839	658.377	341.189
Mei 1947	778.738	629.053	365.276
Juni 1947	829.434	634.938	374.464
Juli 1947	891.434	703.319	330.961
Aug. 1947	801.756	632.584	286.797
Sept. 1947	895.213 ²⁾	680.569 ²⁾	264.145 ²⁾

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C. B. S.“.²⁾ Voorlopige gegevens.
Beschikbare krachten

Biedt zich aan

secretaris

voor middengroot of groot bedrijf in Nederland of Indië, 31 jaar, eindexamen gymnasium. Goed getuigschrift. Brieven onder no. ESB 1037 bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Vacatures

Het Hoofdbedrijfschap voor Tuinbouwproducten vraagt voor haar juridische afdeling

jong jurist

liefst met praktijkervaring. Salaris naar leeftijd en ervaring. Brieven met uitvoerige inlichtingen Laan Copes van Cattenburch 62, Den Haag.

De Coöperatieve Vereniging U.A., Centrale der Nederlandse Verbruikerscoöperaties vraagt voor spoedige indiensttreding een

jong medewerker

voor het verrichten van voorbereidende onderzoeken en het verlenen van bijstand bij de oprichting van Verbruikerscoöperaties, alsmede om behulpzaam te zijn bij de uitbreiding en ontwikkeling van bestaande Verbruikerscoöperaties. Gegadigden moeten goed bekend zijn met analytisch en research; sollicitanten met een bedrijfs-economische opleiding genieten voorkeur. Leeftijd 25—30 jaar; sollicitanten moeten bereid zijn zich aan een psychotechnisch onderzoek te onderwerpen.

Salaris nader overeën te komen. Sollicitatiebrieven met uitvoerige gegevens omtrent opleiding, vorige werkkring, enz., en onder bijvoeging van een recente pasfoto, binnen 14 dagen te richten aan de Afdeling Personeelszaken, postbus 6008 te Rotterdam-West, onder het motto „Ontwikkelings-Bureau”.

Vacatures

Bij Werkgeversvakvereniging te Amsterdam bestaat gelegenheid tot plaatsing van

een medewerker JURIST OF ECONOMOON

met belangstelling voor sociale aangelegenheden en zo mogelijk praktijkervaring op dit terrein.

Bij gebleken geschiktheid goede vooruitzichten.

Volledige sollicitaties met alle bijzonderheden te zenden onder no. 5620 aan Smit's Adviesbureau, Herengracht 442, Amsterdam-C.

Bij de

N.V. Handelsvereniging „Amsterdam”,
N. Z. Voorburgwal 162-170 te Amsterdam,

bestaat gelegenheid tot plaatsing van een

JURIST of ECON. DOCT.

met praktijk van enige jaren, met bestemming om bij gebleken geschiktheid naar Indië te worden uitgezonden. Leeft. niet boven 30 jaar.

Sollicitaties uitsluitend schriftelijk.

Bij Levensverzekering-Maatschappij van middelbare grootte is te vervullen de betrekking van

adjunct-directeur

Voor benoeming komen bij voorkeur in aanmerking zij, die een academische of daarmee gelijkwaardige opleiding hebben genoten en studie gemaakt hebben van de actuariële wetenschap of bereid zijn daarvan studie te maken.

Sollicitaties te richten aan de Administratie van dit blad onder no. ESB 1041, Postbus 42, Schiedam.

VAN GEND & LOOS

expedieert van huis tot huis

van dorp naar stad — van land naar land

Moderne bedrijfsadministratie

Vraagt prospectus en proefles bij het bekende

INSTITUUT M. B. A. - ROTTERDAM

Opricht in 1942 — (Cursussen onder toezicht van Dr. S. Elzinga) Secretariaat: Postbus 800, Rotterdam
Vroeger Beursgebouw Kamer 321

ASSOCIATIE CASSA

KASSIERSINSTELLING

OPGERICHT IN 1806

BEWAARNEMING VAN EFFECTEN

HEERENGRACHT 179 • AMSTERDAM-C

„HOLLANDIA”

HOLLANDSCHE FABRIEK VAN MELK-PRODUCTEN EN VOEDINGSMIDDELEN N.V.

HOOFDKANTOOR TE
VLAARDINGEN

Verliesposten Voorkomend Systeem

bestaande uit 4 Diensten - **V.V.S.** -

Het V.V.S. is een onmisbaar hulpmiddel bij het gezondhouden van uitstaande credieten. Aanvaard als onderdeel der debiteuren-administratie, zal het van groote praktische waarde blijken te zijn.

Onze V.V.S.-brochure wordt op aanvraag kosteloos toegezonden

Van der Graaf & Co's bureaux voor den handel N.V.

Amstelstraat 14-18, Amsterdam-C, Telefoon 38631 (5 lijnen)

N.V. BRONSWERK

Huygen & Wessel — Becht & Dyserinck

**VERWARMING, VENTILATIE, LUCHTBEHANDELING,
PIJPLEIDINGEN**

Amersfoort, Amsterdam, Rotterdam, Apeldoorn, Leeuwarden, Sittard,
Vlissingen

DE WERELDHANDEL ROEPT U!

Bezoekt de Canadese
Internationale Jaarbeurs
IN TORONTO, 31 MEI - 12 JUNI 1948

De beste artikelen uit alle delen der wereld zullen in Canada in 1948 tentoongesteld worden. U kunt ze zien... U kunt ze vergelijken. U kunt er de vertegenwoordigers van talloze fabrikanten, uit vele landen ontmoeten... ideeën uitwisselen en relaties aanknopen.

Canada's eerste Internationale Jaarbeurs, gesteund door de Canadese Regering, zal koper en verkoper op internationale schaal tezamen brengen. Artikelen uit honderden industriëen, uit tientallen landen, zullen er worden aangeboden.

Maakt NU plannen de Canadese Internationale Jaarbeurs in 1948 te bezoeken. Als U er niet zelf heen kunt gaan, stuurt dan een plaatsvervanger. Alle inlichtingen, met inbegrip van reis- en hotelaccommodatie, worden verstrekt door

J. A. Langléy

Handelsraad, Canadese Ambassade

Sophialaan 1a — 's-Gravenhage

DEPARTMENT OF TRADE AND COMMERCE

OTTAWA

CANADA